

Vy från Nordenflychtsvägen mot Essingeleden

PROGRAMFÖRUTSÄTTNINGAR FÖR FREDHÄLLSPARKENS 11-SPELSPLAN. 2015-10-21

Beställare

Arbetspartner

Cedervall arkitekter

VIÖS AB

Uppdraget har utförts av
Cedervall arkitekter i samarbete med Vida arkitekt-
kontor, Ekologigruppen och VIÖS AB på uppdrag av
Fastighetskontoret, Stockholm stad.

Per Magnus, projektledare
Fastighetskontoret, utvecklingsavdelningen

Boel Jacobson Orre, landskapsarkitekt
Erik Berndtsson, arkitekt
Magnus Nilsson, Ekolog
Åsa Stranninge, landskapsarkitekt
Örjan Stål, specialist på träd i byggda miljöer

Övriga medverkande konsulter

LN Akustikmiljö
Kristian Orellana

Svartsjö Trädkonsult
Cathrine Bernard

INNEHÅLL

Inledning	4-5	Parken idag	12-15
Bakgrund och syfte Områdets avgränsning Värden och slutsatser		Parkens struktur och kopplingar Parkens brister	
Styrande dokument	6-7	Fotbollsplan i Fredhällsparken	16-23
Den gröna promenadstaden Tillgångsanalyser Cykelplanen		Föreslagen placering Buller Ekologiska värden Befintliga träd Skydd av träd	
Platsens historik	8-11	Sammanfattning	24-25
Kungsholmens parkstråk - Stockholmsskolan Fredhällsparkens historia Kulturhistorisk analys		Sammanfattning Tillvarata och utveckla	

Bilagor

Bilaga 1	Fredhällsparken - Naturvärdesbedömning
Bilaga 2	PM Fredhällsparken, Skydd för träd vid byggnations av fotbollsplan i Fredhälls- parken
Bilaga 3	11-mannaplan till Fredhällsparken Konsekvensanalys för parkmiljö och buller till bostäder.
Bilaga 4	Fredhällsparken Kulturhistorisk rapport
Bilaga 5	Ekonomisk trädvärdering vid Fredhällsparken juni 2015
Bilaga 5	Ekonomisk trädvärdering vid Fredhällsparken augusti 2015
Bilaga 6	Förslag till placering av fotbollsplan

INLEDNING

Bakgrund och syfte

Fredhällsparken är beläget i Stockholms innerstad på Kungsholmens sydvästra del och utgör en stadsdelsavskiljande park mellan Kristineberg och Fredhäll. Den ligger mellan Drottningholmsvägen och Fredhälls bostadskvarter och utgör en del av det stora sammanhängande parkstråket med Konradsbergsparken och Råambshovsparken.

Idag föreligger ett inriktningsbeslut att placera en 11-spelsplan för fotboll i parken. Placeringen av en fotbollsplanen i Fredhällsparken är en konsekvens av stadsutvecklingsprojektet på Västra Kungsholmen. I Stadshagen planeras för ca 800 lägenheter, detta förutsätter att Stadshagens IP disponeras om och att en av de två 11-spelsplanerna måste flyttas till annat läge. Exploateringskontoret har utrett möjlig placering av fotbollsplanen och kommit fram till att Fredhällsparken sammantaget är den plats som lämpar sig bäst.

Cedervall arkitekter har fått i uppdrag av Fastighetskontoret att ta fram programförutsättningar inför ett kommande detaljplanearbete och programskede.

Syftet med utredningen är att sammanställa alla kända fakta kring parken, göra en bred analys för att lyfta fram parkens värden men också identifiera brister och utvecklingsmöjligheter.

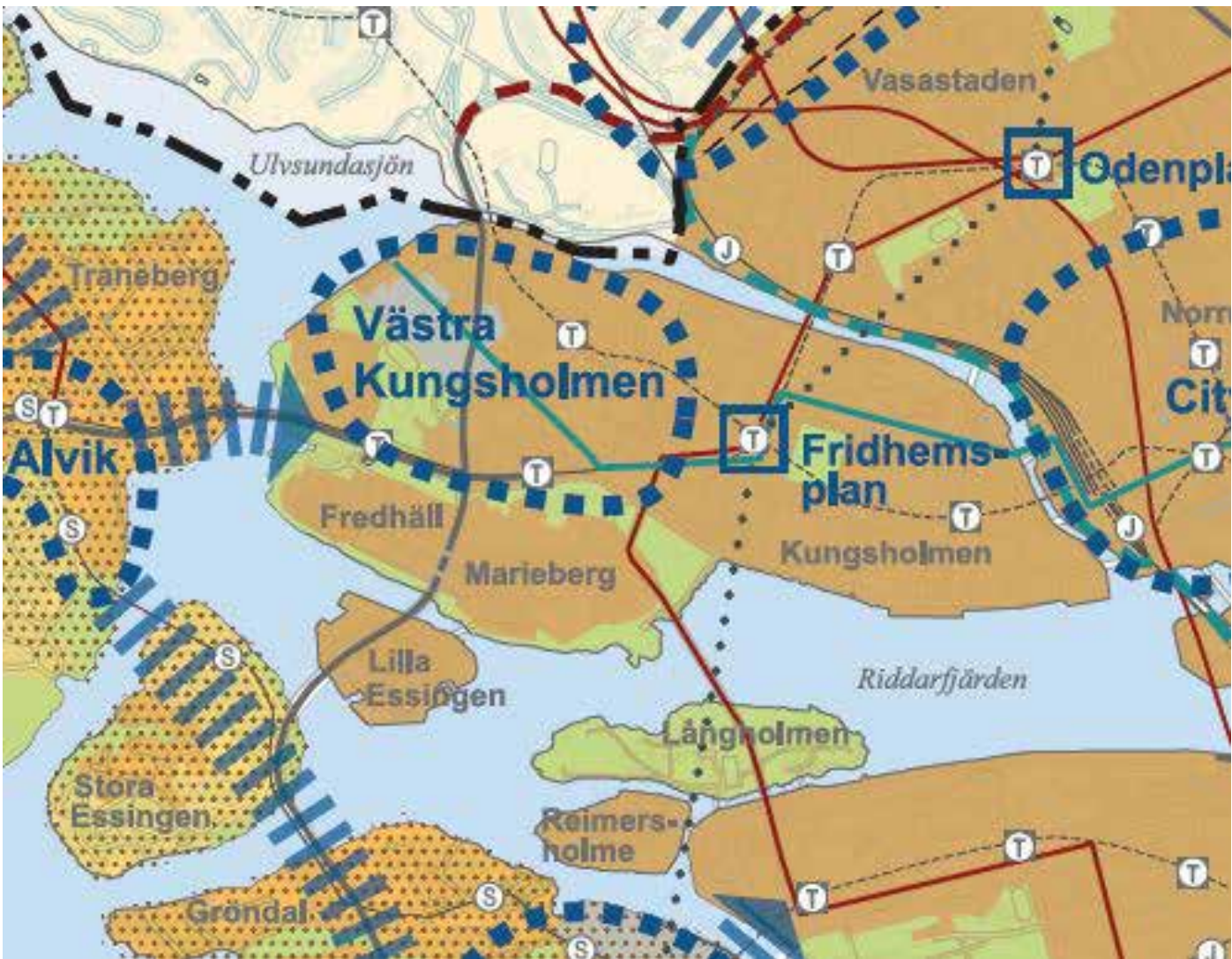
Utredningen ska ligga till grund för det vidare arbetet. Den försöker visa på de konsekvenser placeringen av en fotbollsplan i parken för med sig och vilka tänkbara kompensationsåtgärder som krävs för att återskapa eller behålla parkens värden så långt som möjligt.

Områdets avgränsning

Utredningsområdet för analysen begränsar sig till det område som vanligtvis uppfattas som Fredhällsparken; den del som ringas in av Drottningholmsvägen, Essingeleden, Adlerbethsgatan och Tranebergssund (samt de angränsande kvartersparkerna, Rudbecksparken och den vid Fredhällsgatan, som också utgör delar av Fredhällsparken.) På många kartor benämns i stort sett all parkmark i Fredhäll för Fredhällsparken, vilket förstås är talande för den byggnadsstil som här slog igenom - hus i park.

Värden och slutsatser

Utredningens insamlade kunskap sammanfattas i en redovisning av värden att tillvarata och utveckla. Redovisningen sker på en övergripande nivå för att ligga till grund för det fortsatta arbetet i nästa skede.

Detalj ur plankartan till "Promenadstaden - Översiktsplan för Stockholm".

TECKENFÖRKLARING

STADSUTVECKLINGSSTRATEGIER FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT

Gränserna för stadsutvecklingsområden, tyngdpunkter och strategiska samband är endast schematiska för att tydliggöra strategierna på karta. Efterföljande planering preciserar översiktsplanens intentioner.

Fortsätt att stärka centrala Stockholm

- Stadsutvecklingsområden och noder
- Centrala stadens utvidgning

Satsa på attraktiva tyngdpunkter

- Tyngdpunkt

Koppla samman stadens delar

- Samband, befintligt eller utvecklingsbart

UTBYGGNAD AV TRAFIKINFRASTRUKTUREN

- Projekt upptagna i Stockholmsförhandlingen
- Järnväg, spårväg eller tunnelbana (alternativa sträckningar förekommer)
- Huvudväg, ny sträckning eller ombyggnad
- Övriga utbyggnader
- Spårväg eller tunnelbana
- Huvudväg, ny sträckning eller ombyggnad
- Framtida kommunikationsstråk

Främja en levande stadsmiljö i hela staden

Markeras ej på kartan. Söker i huvudsak inom ramen för pågående markanvändning.

INLEDNING

Översikt sydvästra Kungsholmen

- Gräns för utredningsområde
- Föreslagen lokalisering av 11-spelsplan
- Pågående planarbete

STYRANDE DOKUMENT

Den gröna promenadstaden

Förutom Stockholms översiktsplan finns flera andra planeringsunderlag att förhålla sig till. Den gröna promenadstaden är en strategi för utveckling av Stockholms parker och natur i form av ett tillägg till översiktsplanen. Den är vidare ett paraplydokument för andra styrdokument och planeringsunderlag på det gröna området, såsom Stockholms parkprogram och stadsdelsområdenas lokala parkplaner.

Enligt **Parkplan Kungsholmen** är Fredhällsparken en ca 5 hektar stor landskapspark. Definition av landskapspark enligt parkprogrammet:
Öppen park ofta i dalstråk med skogsklädda sidor. Landskapsparken liknar ett öppet haglandskap ibland med vattendrag centralt. I brynen finns lekplatser, bollplaner och uteserveringar. Bollspel, lek, promenader, ro, picknick och solbad.

I Fredhällsparken finns mycket av det ursprungliga landskapet kvar med stora ekar och andra lövträd som avgränsar en långsträckt svagt skålad gräsyta. Parken är ett tydligt exempel på en park utformad enligt Stockholmsstilen.

Enligt Parkplan Kungsholmen är målet för Fredhällsparken att "Bevara och utveckla parkens nuvarande karaktär och värden." För att förbättra parkens status anger parkplanen att följande åtgärder är angelägna att genomföra:

- Utreda hur de stora bullernivåerna i parken kan minskas.
- Ta fram en trädvårdsplan och genomföra åtgärder enligt denna.
- Hitta en annan placering för de stora skräpkorgar som stör sikten i parken.
- Upprusta parkens belysning.
- Förbättra klotter- och ogräsbekämpningen.

Enligt **Stockholms sociotopkarta**, som beskriver hur stockholmarna använder och upplever stadens grönområden, innehåller Fredhällsparken följande sociala och kulturella värden; backåkning, bollek, bollspel, båtliv, grön oas, kulturmiljö, landform, lekplats, picknick, promenader, ro, utsikt, vattenkontakt och vattenlek.

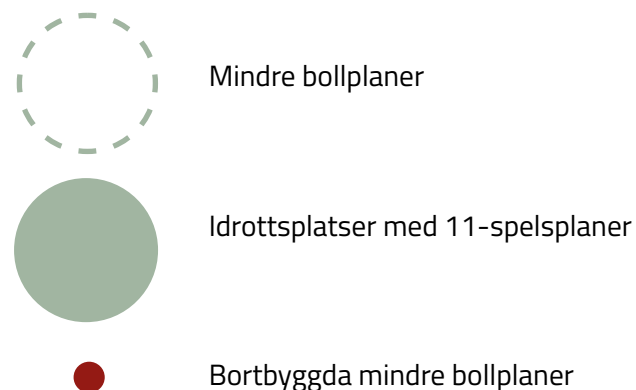

Enligt kartbilaga till Den Gröna Promenadstaden som bl a visar Stockholms ekologiska infrastruktur är Fredhällsparken en del av ekologiskt särskilt betydelsefulla områden i Stockholms stad.

De kulturella värdena i sociotopkartan har bedömts av park- och kulturhistoriskt sakkunna. Fredhällsparken utpekas här av Stockholms stadsmuseum som en miljö av särskild betydelse för Stockholms park- och stadsbyggnadshistoria.

Tillgångsanalyser

Stockholms parkprograms riktlinjer för god tillgång till bollspel är 500 m. Enligt tillgångsanalysen för bollspel i Kungsholmens Parkplan från 2008 framkommer att det är brist på bollplaner på flera delar av Kungsholmen. Vid denna tid fanns tre idrottsplatser inom Kungsholmens stadsdelsområde; Essinge IP, Kristinebergs IP och Stadshagens IP. Förutom dessa fanns sex stycken mindre lekballplaner. Fyra av dessa har sedan dess asfalterats och gjorts om till bl.a basketplaner, skatepark och tennisplan.

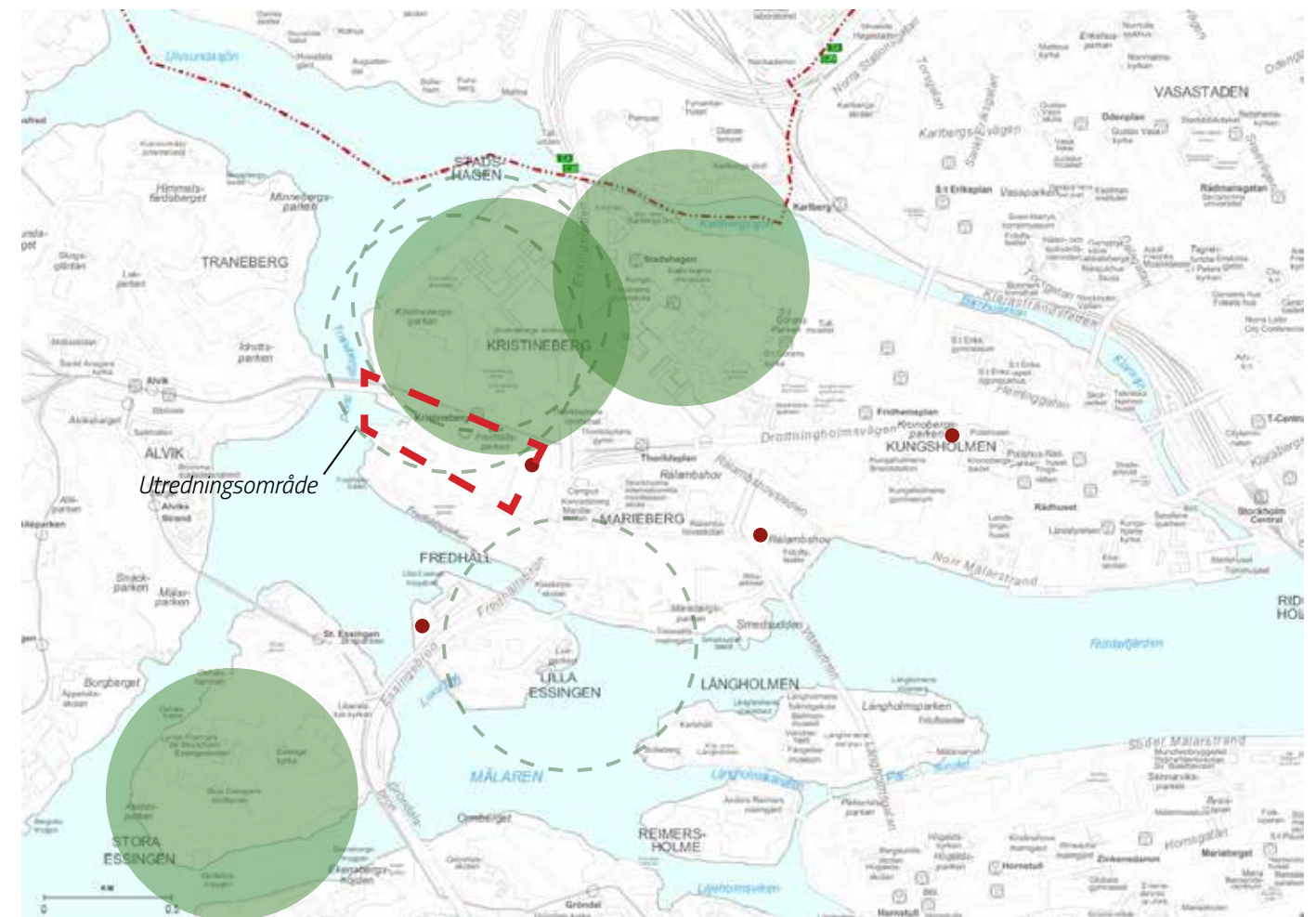

T E C K E N F Ö R K L A R I N G

DEN GRÖNA PROMENADSTADEN

Kartan beskriver dagens situation och är ett underlag för planering och utveckling av Stockholms parker och natur

- Stockholms parker, naturområden och idrottsplatser
- Stockholms ekologiska infrastruktur. Ekologiskt särskilt betydelsefulla områden i Stockholms stad. Innefattar även stockholmsregionens gröna kilar inom kommunens gränser.
- Skyddat område. Naturreservat, kulturresevat, nationalstadspark, världsarv.
- Område som utreds för naturreservat
- Tillgänglig strand
- Stockholmsregionens gröna kilar utanför kommunens gränser
- Tyngdpunkt utpekad i Stockholms översiktsplan Promenadstaden
- Stadsutvecklingsområde utpekad i Stockholms översiktsplan Promenadstaden
- Gångavstånd till närmaste grönområde
  - <200 meter
  - 200 - 500 meter
  - >500 meter

Bollspel inom 500 meter. Kungsholmens stadsdelsområde har klara brister vad gäller tillgång på bollplaner och platser för bollspel. De röda markeringarna redovisar tidigare läge för mindre bollplaner som försvunnit sedan 2008.

STYRANDE DOKUMENT

Cykelplanen

Det ingår i stadens framkomlighetsstrategi att göra det enklare för dem som cyklar så att cyklandet i Stockholm kan öka under alla tider på året. För att utveckla cykelvägnätet har Stockholms stad tagit fram en ny cykelplan.

Cykelstråket som passerar parken parallellt med Drottningholmsvägen är ett regionalt pendlingsstråk för cykel och har getts prioritet 2 i cykelplanen för breddning till angiven standard 5 meter. Samma prioritering har även anläggandet av ett nytt pendlingsstråk från Nordenflychtsvägen via Rålambsvägen till Västerbroplan.

Breddning av gång och cykelstråket från Nordenflychtsvägen upp till Tranebergsbron har prioritet 3.

Cykelplan 2012

Prioritering av åtgärder

Innerstaden

Teckenförklaring

1

2

3

4

Särskilt objekt

Cykelplan Järva

Kommungräns

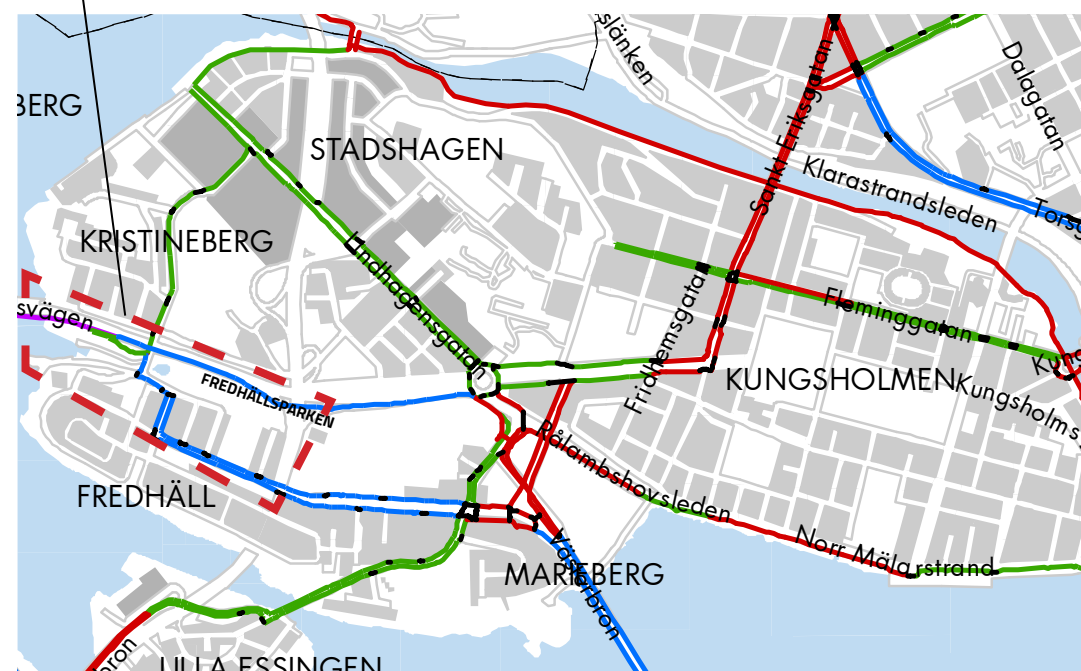

Utredningsområde

Grönstrukturkarta över västra Kungsholmen, från Naturvärdesbedömning bilaga 1.

Utredningsområde

KUNGSHOLMENS PARKSTRÅK - STOCKHOLMSSKOLAN

En ny utveckling av stadens utbyggnad tog sin början omkring 1930 då hyreshusbyggandet också tog fart utanför stenstaden. Som en reaktion mot de slutna kvarteren med ohygieniska gårdar byggdes nu husen liggande fritt i gröna områden och gårdarna öppnades upp för allmänheten. Man ville få in ljus, luft och rymd mellan husen och bereda plats för de minsta barnens lek och utvistelse i sol i närheten av bostaden.

En viktig del i denna utveckling spelade Osvald Almqvist som blev utsedd till stadsträdgårdsmästare 1936. Genom att välja en byggnadsarkitekt ville gatunämnden ge stadsträdgårdsmästarrollen en ändrad inriktning med mera fokus på parkens roll i stadsplaneringen.

Almqvist arbetade för att redan i stads- och regionplanerandet tillgodose att behoven för rekreation och lek togs tillvara, att man anlade parker och att fria områden planerades in i staden så att stadens invånare enkelt skulle kunna nå dem. Även i ytterområdena tillvaratog han varje möjlighet att åstadkomma sammanhängande parkstråk.

De idéer som formade Almqvists parkpolitik blev under en lång tidsrymd vägledande för den praktiska utformningen av stadens parker. Han arbetade för en utvidgning av parkernas användningsmöjligheter, vilket han deklarerade i sin programförklaring. Han ville göra parkerna tillgängliga och attraktiva i vid bemärkelse och framhöll parkernas stora sociala betydelse. Dessa idéer och den funktionalistiska synen på parkens uppgifter i Stockholms stadsbyggnad kom sedan Almqvists efterträdare Holger Blom att sammanfatta i parkprogrammet från 1946.

På ett tidigt stadium knöt Almqvist flera arkitekter till din medarbetarstab av vilka Eric Glemme kom att inta en framskjuten ställning såväl under Almqvists cheftid som senare.

Almqvist innehade posten som stadsträdgårdsmästare under bara två år, men en av hans stora insatser gällde just planeringen av Fredhällsparken och Rålambshovsparken som utgör en stor del av parkstråket på Kungsholmen. Här omsatte han i praktiken de idéer som han deklarerat i sin programförklaring.

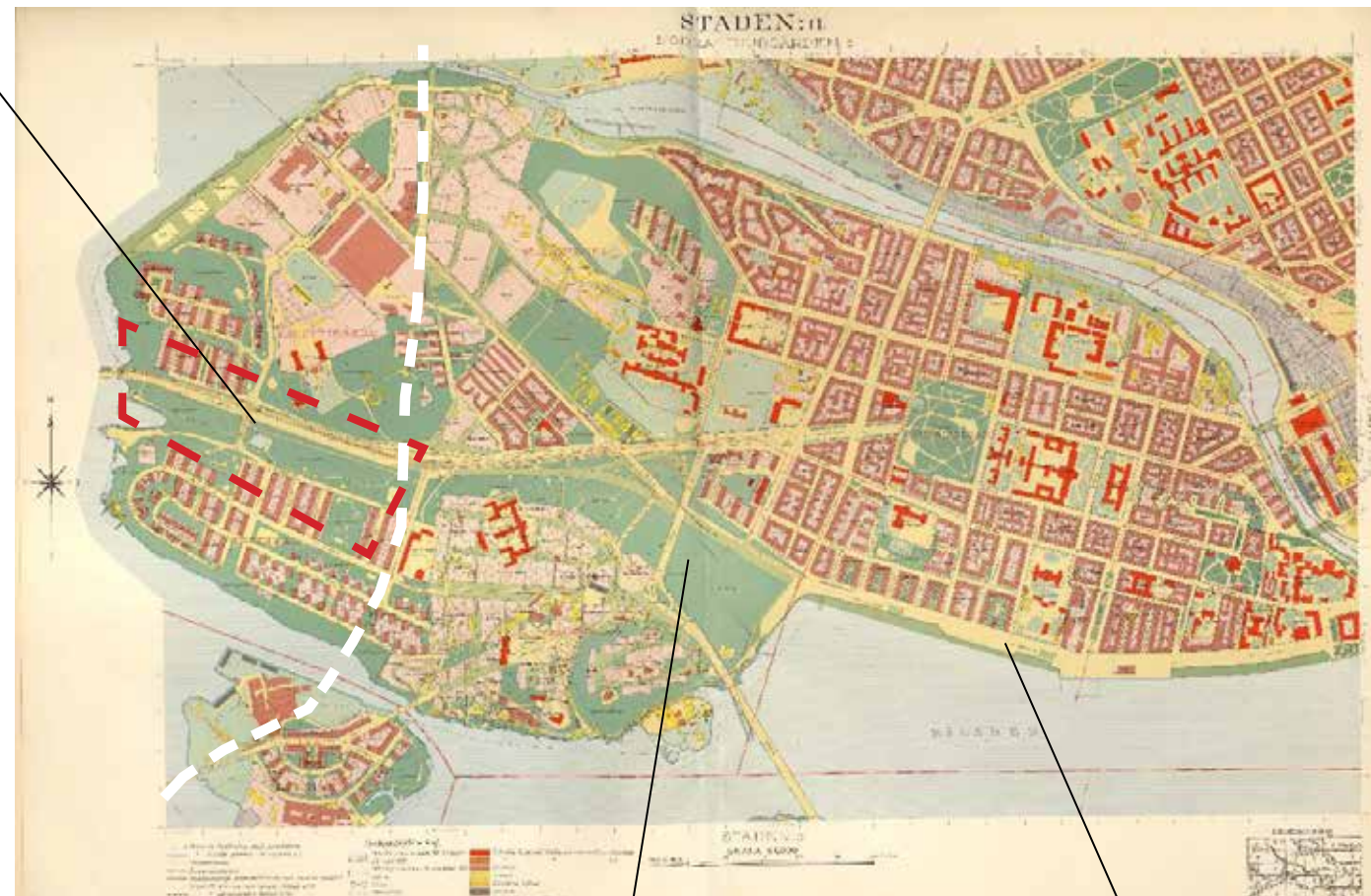
Fredhällsparkens plaskdamm. K.W Gullers uppmärksammade fotografi från 1946. Digitalt museum/NMA

Parkstråket som börjar vid Fredhälls klippor i väster fortsätter sedan via Konradsbergsparken till Rålambshovsparken för att sedan smalna av i den långsträckt strandpromenaden på Norr Mälärstrand som anlades under 1940-talet. Parkerna anlades under en tid som av många kallas Stockholmsparkernas guldålder och parkstilen blev senare känd som "Stockholmsskolan". Stråket löper obrutet i hela sin längd utan att man behöver korsa någon trafikled eller gata och är cirka tre kilometer långt.

Stockholmsskolan räknades på sin tid som världens mest progressiva parkpolitik. Kännetecknande var att formgivningen utgick från det ursprungliga landskapet istället för en arkitektonisk formell plan. Inspirationen hämtades från det lokala Mälärlandskapet som i Fredhällsparken har bevarats och förstärkts som en stadsdelsavskiljande park mitt inne i staden.

Nytt var också att parkerna blev mer användbara och fick ett socialt innehåll med bland annat parklekar, parkteater och plaskdammar. En nyhet var också att parkbesökarna fick beträda gräsmattorna.

Den enskilt största förändringen/försämringen för Kungsholmens parkstråk skedde när Essingeleden byggdes och kopplingen mellan Konradsbergsparken och Fredhäll minimerades till trånga, kala, bullriga nedgrävda gångar under påfarter och leder.

Kungsholmen ur 1938-40 års karta över de centrala delarna av Stockholm. Upprättad av Stockholms stadsingenjörskontor. Stockholmskällan. Essingeledens läge är markerat med en vit streckad linje.

Dans på dansbana i Rålambshovsparken 1944. Fotograf Yngve Karlsson, SvD. Stockholms stadsmuseum.

Norr Mälärstrand 1940-tal. Stockholmskällan, SSM.

PLATSENS HISTORIA - Fredhällsparken

FREDHÄLLSPARKENS HISTORIA

Där Fredhäll ligger var för hundra år sedan sedan fortfarande landsbygd. I skogen mellan bron till Lilla Essingen och Tranebergssund fanns endast några få boställen, Claestorp, Sigridsberg och Fredhäll.

Fredhällsparkens historia tar sin början på 1930-talet i samband med utbyggnaden av västra Kungsholmen. 1932 påbörjades arbetena med den nya Tranebergsbron. Tillfartsvägarna på Kungsholmssidan förlades på de åkrar som tidigare tillhört Kristinebergs egendom. Den nya trafikleden kom att skilja stadsdelarna Fredhäll och Kristineberg från varandra.

Arbetena med att iordningställa Fredhällsparken för allmänt bruk började 1935 då den gamla Drottningholmsvägens vägbank raserades och sprängningar, jordförbättringar och vägbyggnader igångsattes. Dikena som fanns i Kristinebergs ägor fylldes med sten. Även schaktningsarbetena för en plaskdamm kom i gång och i områdena mellan Nordenflychtsvägen och Tranebergssund pågick parkarbeten. Plaskdammen var klar 1937.

Till Fredhällsparken räknas även bergsslutningarna mot Essingesundet. Där drogs gångstigar fram 1936-38 och 1940 och sittplatser ordnades. 1947 ordnades strandpartiet vid Kristinebergs båtklubb.

Redan i början av 1930-talet fanns planer på att anlägga en fotbollsplan och lekplats i den östra änden av parken. Men först i mitten av 1940-talet tillkom två inhägnade bollplaner i parkens sydöstra hörn. När Essingeleden skulle byggas fick bollplanerna flyttas åt väster i parken och ett nytt gång- och cykelstråk tillkom mellan Runiusgatan och Drottningholmsvägen. Man blev även tvungen att riva bostadslängan utmed Viktor Rydbergs gata för att ge plats åt Essingeleden och dess påfart Fredhällsmotet.

På 1940-talet tillkom också en lekplats med rutsch och klätterställning i anslutning till plaskdammen. Under 50-talet finns planer på att bygga en större parklek i anslutning till plaskdammen. Det finns flera förslag på olika byggnadskomplex i olika lägen. Men ingen av dessa anläggningar utfördes. Istället anlades flera "lekplatsrum" i slänten mellan gångstråket och Drottningholmsvägen. 1949-50 pågick murarbeten och plantering av träd och buskar vid två lekplatser i parken. En mindre leklokal blev uppförd nära Adlerbethsgatan i slutet av 1960-talet och finns fortfarande idag kvar i parken.

Flygbild över gamla och nya Drottningholmsvägen, 1934. Den gamla Drottningholmsvägen gick i samma sträckning som nuvarande Adlerbethsgatan. Stockholmskällan, SSM.

Utsikt från Drottningholmsvägen mot sydväst. Augusti 1942. Digitala Stadsmuseet.

Vy mot plaskdammen, 1955. I bakgrunden Drottningholmsvägen och Kristineberg.

Del av Lundgrens karta över Stockholm från 1885. Kristinebergs slott och Fredhälls prästboställe är i princip den enda bebyggelsen i området. Stockholmskällan, SSM.

Del av 1934 års karta över Stockholm. Kartan visar det område som mellan 1905 - ca 1930 utgjorde Fredhälls trädgårdskoloni. Stockholmskällan, SSM.

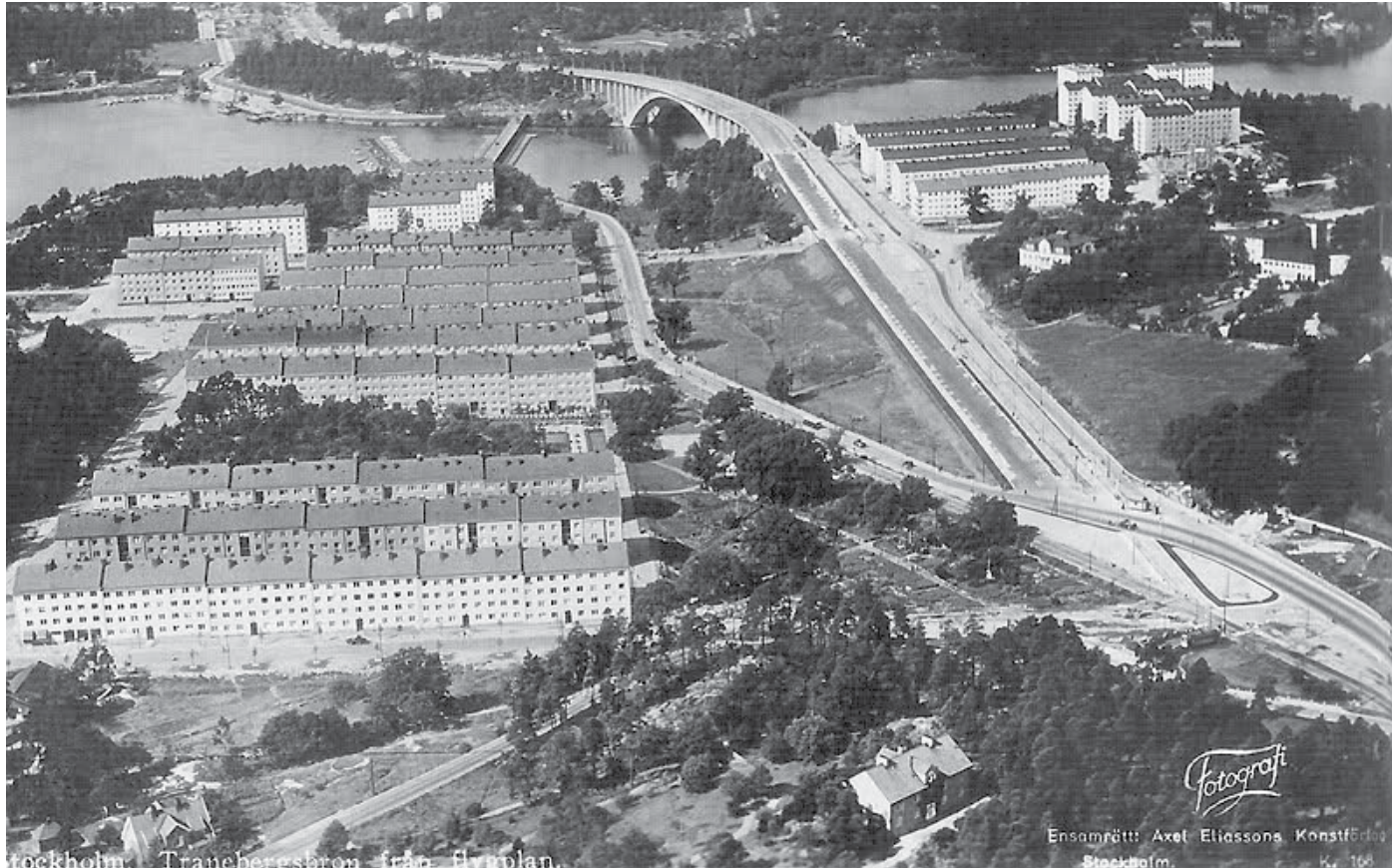

Del av 1930 års karta över Stockholm. På kartan ser man att det som kommer att bli Fredhällsparken här kallas Kristinebergsparken eftersom nya Drottningholmsvägen ännu ej är byggd.

Under tiden för Essingeledens byggnad fortsatte Vitalisvägen genom Fredhällsparken fram till Nya Drottningholmsvägen.

Stockholm. Tranebergsbron från flygplan. ca 1933. Drottningholmsvägens gamla stäckning fram till pontonbron finns fortfarande kvar och upptar stora delar av det som senare kom att bli Fredhällsparken. I det triangulära området sydöst om vägen ser man strukturerna från koloniområdet som tidigare legat här.

Fredhällsparken 1939. Nya Drottningholmsvägen är nu färdig liksom parkanläggningen. Man kan tydligt se de sparade ekarna. Övrig vegetation är fortfarande ung och nyplanterad och svår att se på bilden. Bostadslängan längs Viktor Rydbergs gata, närmast i bild, kom senare att rivas i samband med byggandet av Essingeleden på 1960-talet.

Till vänster:
Fredhäll, vy mot
Frödingsvägen
-Adlerbethsgatan
ca 1932, innan
parken anlades. Där
idag plaskdammen
ligger var vid denna
tid en bollplan.

Till höger:
Här har sandplanen
i parkens östra del
gjorts om till två
bollplaner. Troligen
mitten av 1940-talet.
I bakgrunden syns
Tekniska Läroverket,
idag Thorildsplans
gymnasium.

PLATSENS HISTORIA - Analys och klassificering

KULTURHISTORISK ANALYS

Fredhällsparken har till stora delar kvar sin form och karaktär från anläggandet på 1930-talet. Det som mest påverkat parken är Essingeledens framfart längs parkens östra sida. För att få plats med leden och dess påfarter från Drottningholmsvägen försvann stora delar av parkens östra hörn.

Parken som tidigare låg i nivå med Viktor Rydbergs gata och korsningen vid Thorildsplan blev nu istället starkt kuperad i detta hörn för att man via gångtunnlar fortsatt säkert skulle nå Kristineberg och Konradsberg.

Sammanfattande kulturhistorisk bedömning

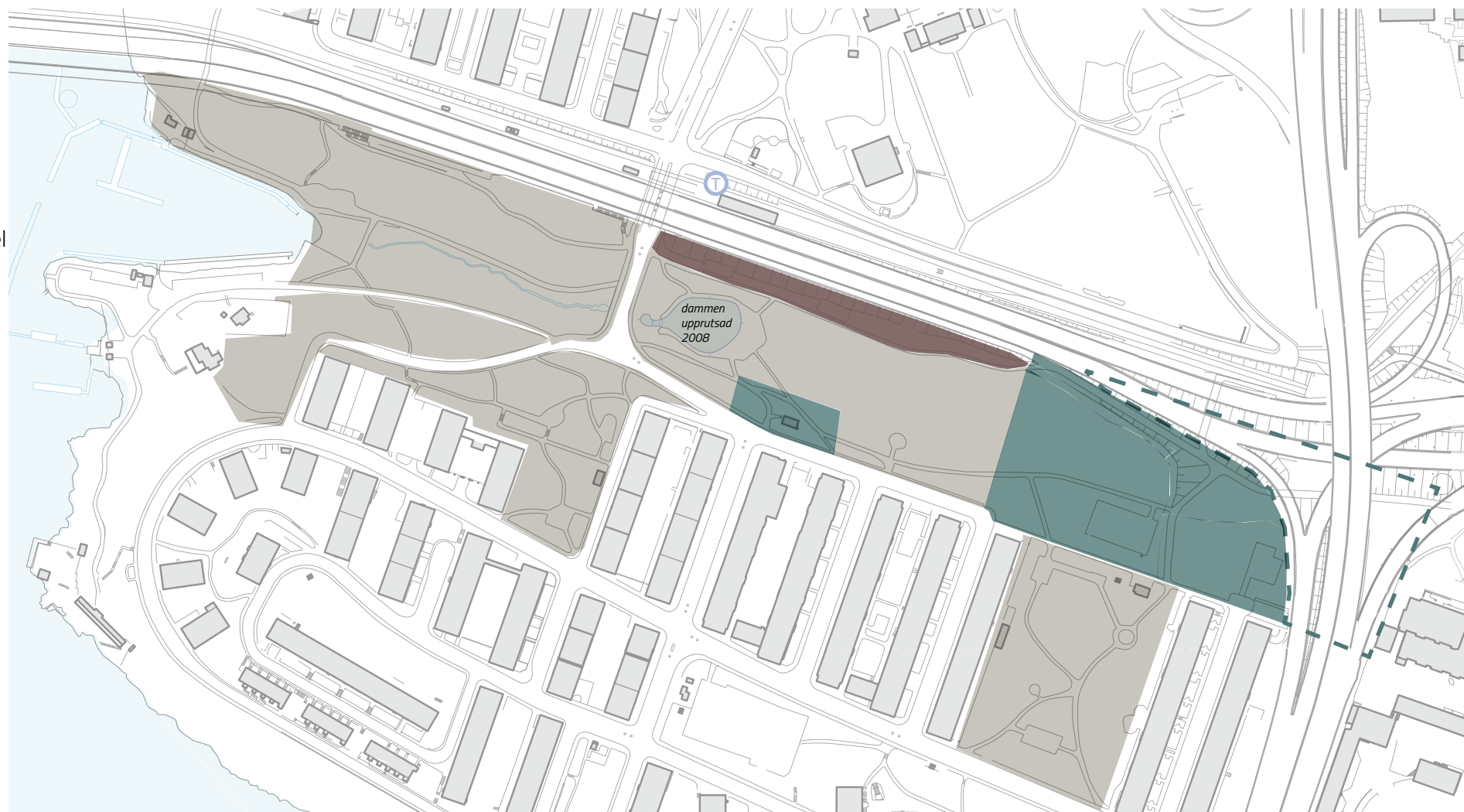
Markhistoriska värden – Ekarna, asken och till stor del landskapsformen är spår som finns kvar från tiden före 1930.

Samhällshistoriska värden – tidstypisk park med bibehållna intentioner och innehåll. Fredhällsparken var en av de första parkerna som utformades i det som senare kom att kallas för Stockholmsskolan.

Parkarkitekturhistoriska värden – representant för Stockholmsskolan. Idag är detta ett betydande kulturarv.

Resultatet av att anlägga en fotbollsplan i Fredhällsparken kan ha allt från små till stora negativa konsekvenser på kulturmiljön, helt beroende på vilken hänsyn som visas denna i val av planens storlek, exakta placering, gestaltning och form av nyttjande.

- 1930-TAL
- 1940-TAL
- 1960-TAL
- tidigare del av parken

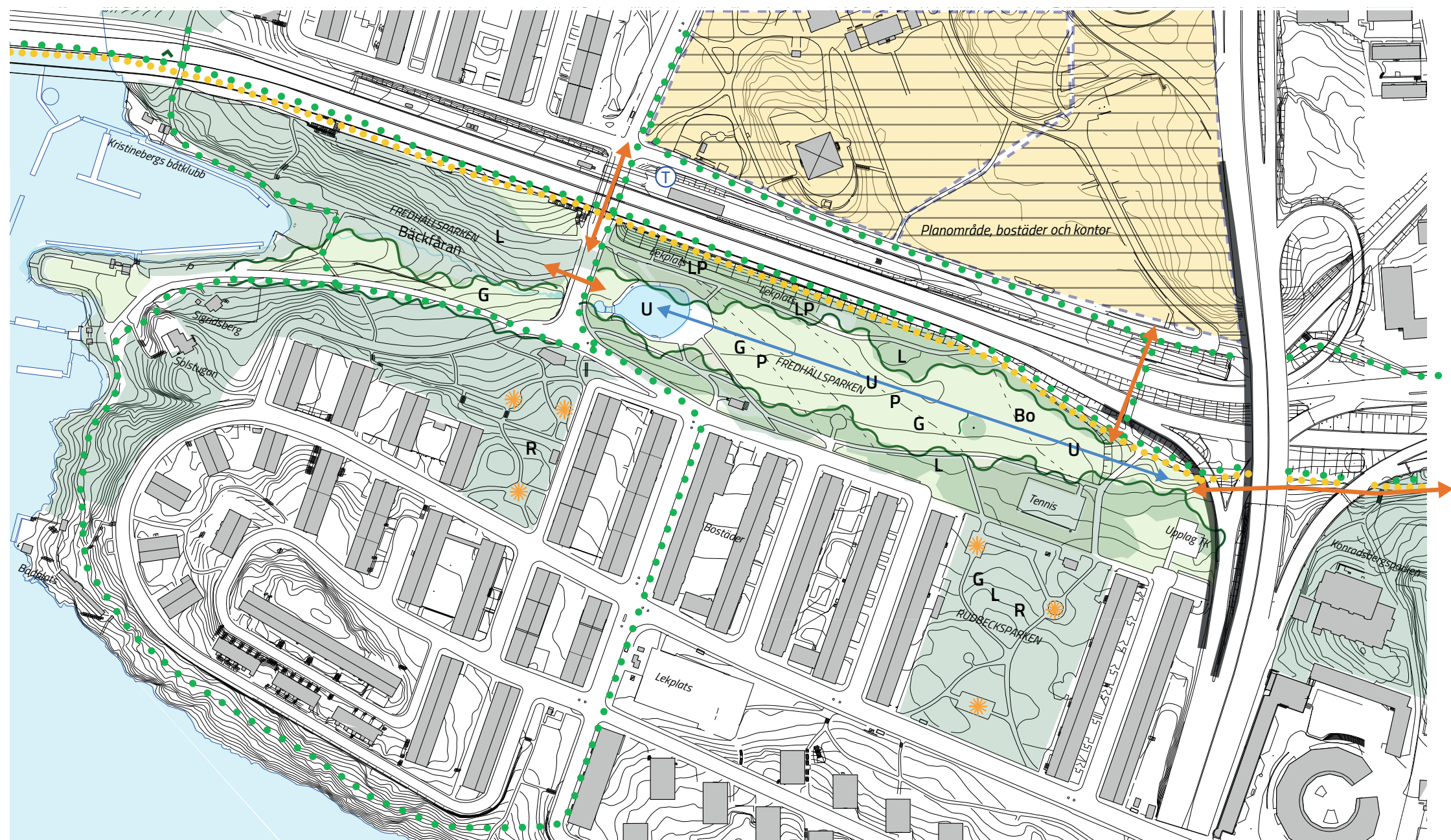
Detalj ur Stockholms stads kulturhistoriska klassificeringskarta, Stockholms stadsmuseum, som pekar ut hela Fredhäll som ett kulturhistoriskt värdefullt område

- BLÅ Fastigheter med bebyggelse vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminne i kulturmiljölagen.
- GRÖN Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- GUL Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.
- Kulturhistoriskt värdefulla områden utpekade av Stockholms stadsmuseum.

PARKENS STRUKTUR OCH KOPPLINGAR

TECKENFÖRKLARING

- Siktlinje
- Viktig koppling till angränsande område/parkdel/park
- Rumslig avgränsning, vegetation
- Rumslig avgränsning, byggd
- Exploateringsområde
- Uppvuxna träd
- Öppet parkrum
- GC-väg, pendlingsstråk ska vara 5m (eller 7m vid > 10 000 c/dag)
- Prioriterat gångstråk, del av stadens stamnät
- Mindre platsbildning, ej aktiv

PARKENS ANVÄNDNING

Efter iakttagelser på plats och sociotopkartan

- Bo** Bollspel - lek med boll. Friyta för spontanidrott
- G** Grön oas - rum med grönskande golv och väggar. Årstidsväxlingar.
- L** Naturlek - barns möjlighet till naturlek, att klättra i träd, på berg, krypa i buskage.
- LP** Lekplats - redskapslek
- P** Picknick - samvaro i mindre sällskap, ofta i samband med solbad.
- U** Utsikt - överblick över landskapet samt känslan av stor rymd.
- R** Ro - möjlighet till avkoppling, avskildhet

Vid dammen och parkens centrala del verkar picknick, kontemplation och lek för de mindre barnen vara den vanligaste användningen från tidig vår.

Den östra och plana delen av gräsyten verkar ofta användas till spontanidrott av olika slag, från brännboll till Frisbeegolf och fotboll.

PARKEN IDAG - Parkens struktur och kvaliteter

PARKENS KARAKTÄR OCH KVALITETER

Vy över dammen upp mot Fredhäll och den gröna väggen av ädellövträd.

Väster om Nordenflychtsvägen. Uppvuxna ekar ramar in sänkan hela vägen ner till vattnet.

Sänkan och det öppna parkrummet. Plats för solbad, spontanidrott och aktiviteter.

PARKENS ANVÄNDNING IDAG

Två mindre lekplatser ligger i lövskugga nedanför Drottningholmsvägen och används aktivt trots det påtagliga trafikbullret.

Parkvägarna följer de högre delarna i parken och löper i gränsen mellan de stora träden, med stort inslag av ädellöv, och det öppna parkrummet.

Vy från norr upp mot tennisplanen. Tennisbanan används aktivt och i väntan på att banan ska bli ledig ligger folk ofta och solar i slänten nedanför stängslet.

KVALITETER

- + Uppvuxen parkmiljö
- + Vatten, både i dammen och Tranebergssund
- + Bäckfåran i västra delen.
- + Många biologiskt/ekologiskt och upplevelsemässigt värdefulla träd.
- + Fint exempel på stockholmsskolan och en värdefull del av stockholms park-/stadsbyggnadshistoria.
- + Fint samspel mellan park och hus.
- + Parkrummets djup och gröna inramning.
- + Fria ytor med plats både för lek, aktivitet och kontemplation.
- + Plats för spontanidrott, särskilt i den östra delen.
- + Del av grönstråket Konradsbergsparken/Rålambhovsparken.

PARKENS BRISTER OCH PROBLEMPUNKTER

PARKEN IDAG - Brister och problempunkter

TRAFIKSTÖRNING OCH BRISTFÄLLIGA KOPPLINGAR TILL ANGRÄNSANDE OMRÅDEN

1. Den östra delen av parken mot Essingeleden.

4. Nordenflychtsvägen under Drottningholmsvägen, koppling till Kristineberg och tunnelbanan.

7. GC-väg under Essingeleden, grönstråkets förlängning till Konradsbergsparken och Rålambshov.

2. GC-vägen under Essingeleden mot Konradsbergsparken.

5. GC-väg under Drottningholmsvägen i östra delen av parken.

3. I den östra delen av parken är trafiken påtagligt närvarande både ljudmässigt och visuellt. Bullerstörningen är påtaglig.

6. Samma GC-port på Kristinebergssidan. Lutningar och radier fyller inte dagens krav på säkerhet och tillgänglighet.

Smitvägar över gräsytan antyder en brist på gångvägar ifrån nordväst till sydöst. Visar tydligt på områdets "nya" målpunkt; Tunnelbanan, som inte fanns när parken anlades.

BRISTER OCH PROBLEMPUNKTER

- Påtaglig bullerstörning från Drottningholmsvägen.
- Västra delen liksom parkdelarna mot husen har eftersatt skötsel och underutnyttjas.
- Östra delen mot Essingeleden upplevs trasig och domineras av trafikstråk, konstruktioner och installationer.
- Bristfälliga kopplingar till angränsande områden, både ur ekologiska och sociala aspekter.
- Bristfällig koppling mellan östra och västra delen av parken.
- Närhet till vattnet outnyttjad, sly hindrar vattenkontakt.
- Komplicerad och farlig korsning efter nedförslut mellan gående och cyklister i östra delen.
- Prioriterat gångstråk går parallellt med cykelpendlingsstråk i nedförslut längs med Drottningholmsvägen. Som gångare känner man sig trängd och utsatt för de höga farterna. Stråket upplevs trångt och avskärmat och bör öppnas upp mot parken.
- Genvägar över gräsytor visar på brist i gångvägar som inte anpassats till tunnelbanestationens tillkomst.

STRÅK INOM PARKEN

Nordenflychtsvägen klipper av den östra delen av parken från den västra. Ingen av parkvägarna leder på ett naturligt sätt över vägen.

FOTBOLLSPLAN I FREDHÄLLSPARKEN

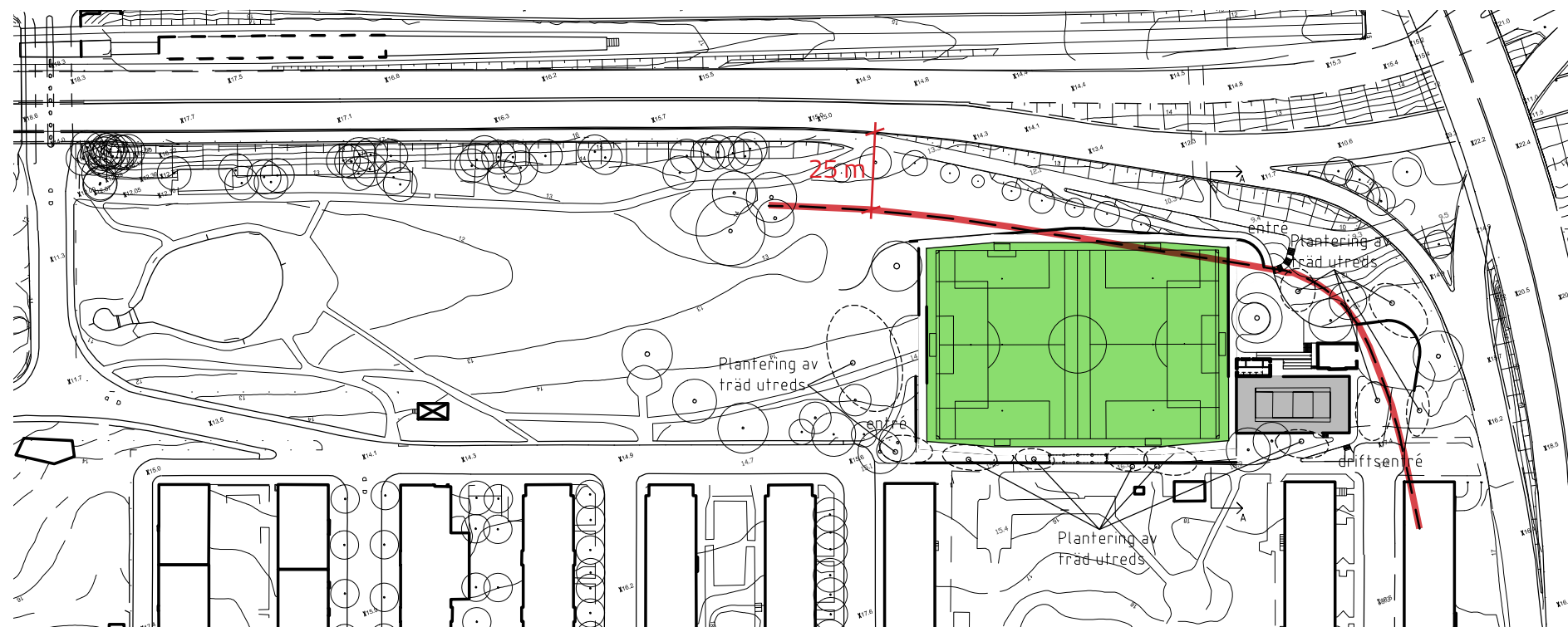
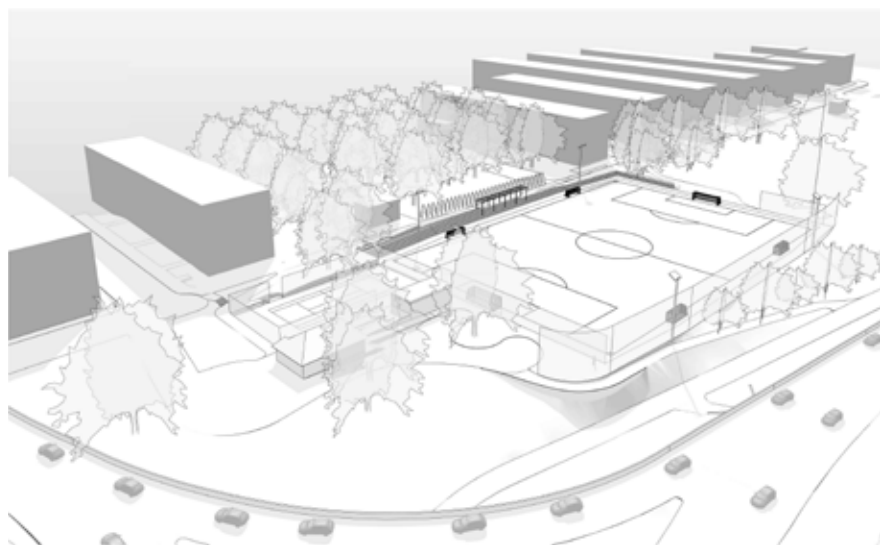
En tidig skiss för fotbollsplanens placering och utbredning togs fram i februari 2015, se vidare bilaga 6. Prövad placering baseras på alternativ 2 i den lokaliseringsutredning som Grontmij tagit fram 2013.

Standardmått för 11-spelsplan för elitspel är 65x105 m - 68x105m.

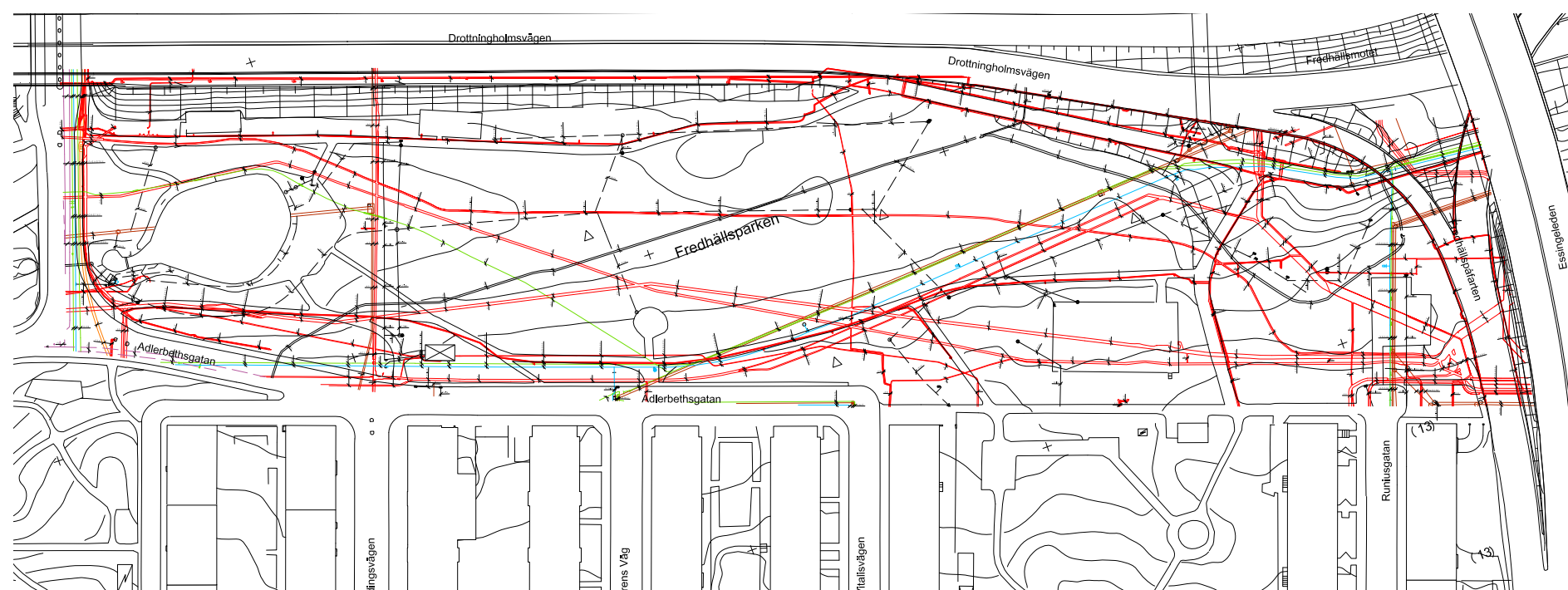
Skissen visar placering av 11-spelsplan för ungdomsfotboll med planmått 60x90 m, mått gräsyta 65x96 m med snedställda hörn. Planens mått är anpassad efter platsens förutsättningar. Planmått medger linjering för smålagsspel.

Skissen prövar en placering av planen så nära Essingeleden som möjligt, där den bedöms ge så liten påverkan på det öppna parkrummet som det går. Måtten har justerats till ungdomsplan för att rymmas i den trånga sektionen mellan skyddsgränsen mot Drottningholmsvägen och husen. Marken lutar norrut i den här delen och planens nivå väljs för att minimera stödmurar och slänter mot det öppna parkrummet. Mot husen föreslås en läktare ta upp höjdskillnaden.

Förslaget innehåller också driftsförråd (OS-paviljong från 1912 som flyttas från Stadshagens IP) samt en byggnad med WC, undercentral och förråd och ett nytt läge för tennisplanen. Anpassningar av kringliggande ytor är nödvändigt, exempelvis i form av stödmurar, slänter osv.

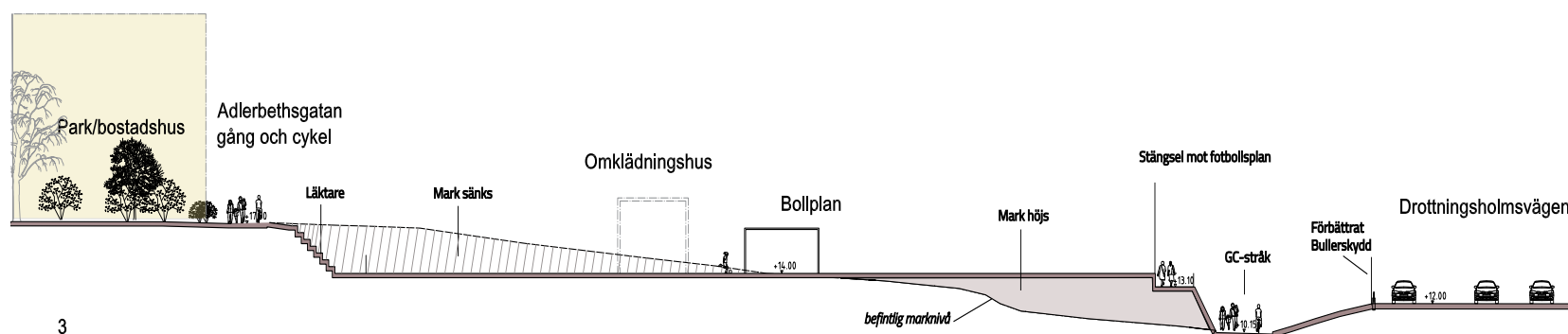
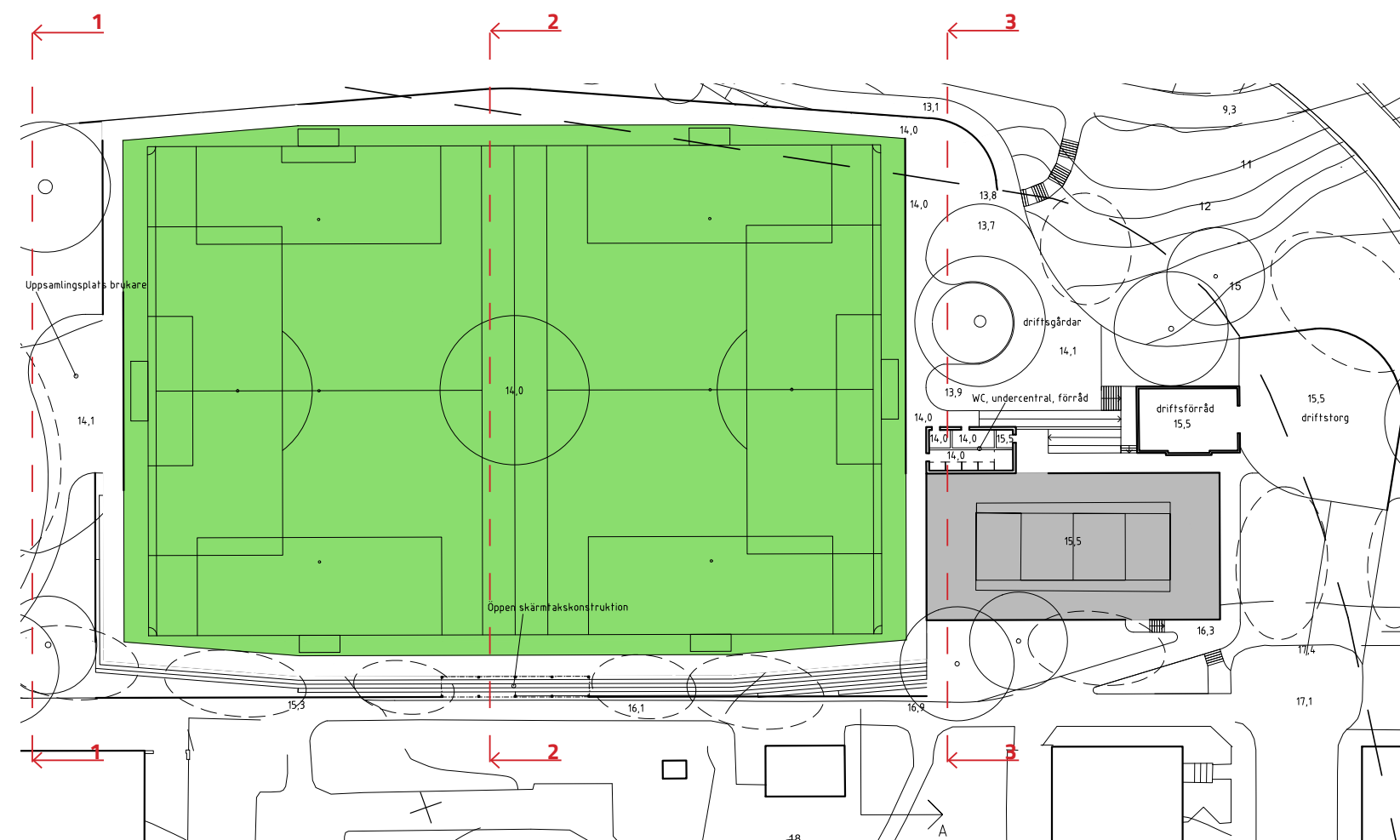
Lokaliseringsskiss. Röd linje visar 25 m fritt avstånd till körbanan på Drottningholmsvägen/Essingeledens påfart.

Samlingskartan visar att det genom parken finns en hel del ledningar som kan komma att behöva flyttas.

FOTBOLLSPLAN I FREDHÄLLSPARKEN - Prövad placering

SEKTION 3. Prövad placering i höjd för att minimera markförändringar mot gräsytan i väster liksom för att minimera höjden på nödvändig stödmur mot GC-stråket under Essingeleden. Sänkningen av marken mot bostäderna utnyttjas till läktare. Omfattning av hur ledningar påverkas av markförändringen eller i vilken omfattning det förekommer berg kvarstår att utreda.

Några konsekvenser för parken med prövad placering

Direkta fysiska konsekvenser av en 11-spels fotbollsplan i den här delen av parken blir:

- att skyddsvärda träd måste avverkas eller flyttas
- risk för negativ påverkan av spridningstråk i Kungsholmens grönstruktur.
- att ledningsomläggningar kommer förmodligen att krävas.
- risk för sprängning
- att höjdförhållandena i parkens östra del kommer att förändras
- att siktstråken i parken förkortas/påverkas
- att gång och cykelstråk måste ledas om
- att parkens östra del kommer innehålla höga staket och strålkastare
- att parken kommer upplevas ljusare/mer belyst på kvällarna och under vinterhalvåret?
- Bullerskydd mot Drottningholmsvägen krävs
- att parken kommer få ett större besöksstryck
- att GC-vägen kommer att bli ytterligare undanskymd pga förändringen av marknivån för fotbollsplanen.
- Eventuell konflikt med cykelpendlingsstråket om man avser att bredda detta i framtiden.
- Genom avvägda kompensationsåtgärder i parkens västra del, bulleråtgärder mot Drottningholmsvägen och åtgärder för belysning och ökad trygghet i passagerna under vägbarriärerna kan det totala rekreationsvärdet inom Fredhällsparken ökas.

EKOLOGISKA VÄRDEN

Text och bilder är utdrag från naturvärdesbedömningen för Fredhällsparken framtagen av ekologigruppen, för att läsa hela rapporten se Bilaga 1.

I samband med plan och fördjupad utredning av en 11-manna fotbollsplan i Fredhällsparken, har även Fredhällsparkens naturvärden utretts, med översiktlig naturinventering och naturvärdesbedömning. Stora delar av naturen i Fredhäll, inkl Fredhällsparken är s.k. ESBO (ekologiskt särskilt betydelsefullt område). Fredhällsparken innehåller flera gamla, grova och vidkroniga ekar och andra ädellövträd med mycket höga natur- och kulturvärden, som har värderats enligt Naturvårdsverkets definition på skyddsvärda träd.

- Åtta är särskilt skyddsvärda (fem ekar, två almar och en ask), fyra är skyddsvärda (två ekar och två almar) och tretton är värdefulla.
- Av de 12 träderna i klass 1 och 2 är 9 hotade av planen.
- Tre av ekarna är mellan 4 och 5 meter i omkrets.
- Asken (nr 19) i mitten av parken är över 3 meter i omkrets. Asken (EN=starkt hotad) och dubbeleken (nr 29/30) är visuellt mycket vackra och har stor rumslig betydelse.
- En ek (nr 35) har stora håligheter.
- Eken längst i öster (nr 47) är vital, vidkronig och har mycket höga bevarandevärden.

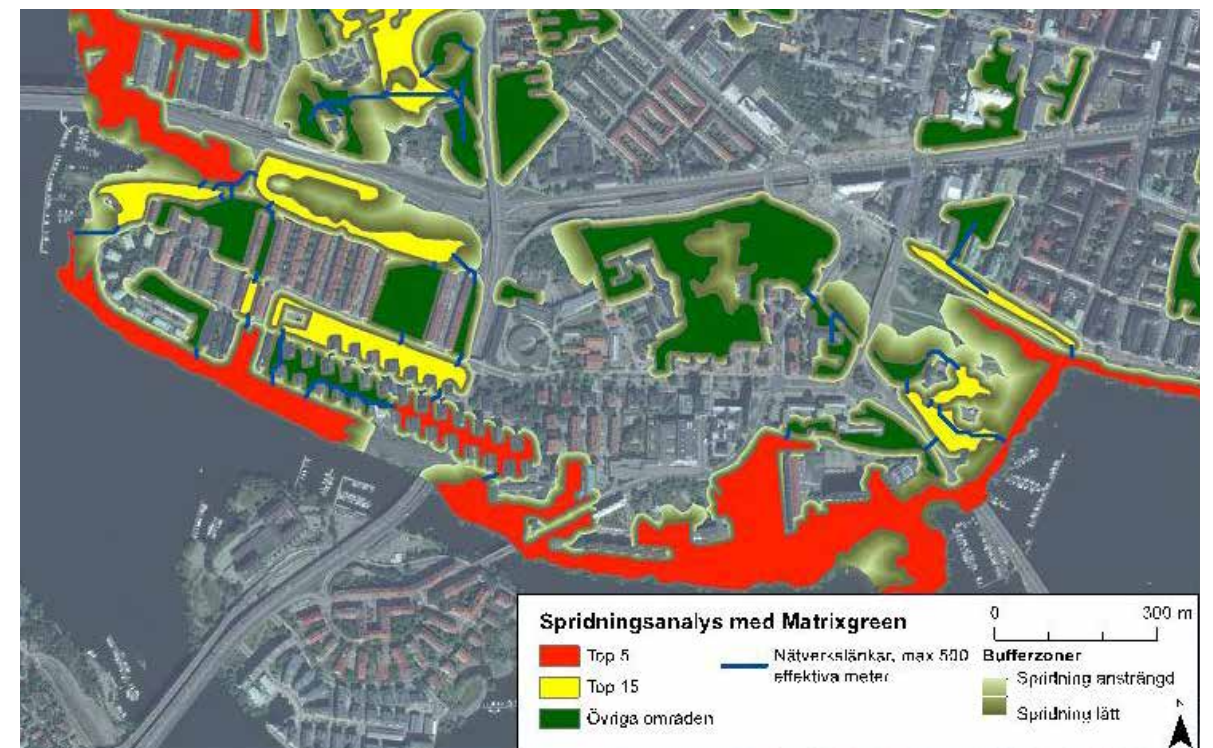
Det förekommer rödlistade arter som ekticka (NT), stare (VU), ask (EN) och skogsalm (CR). Även duvhök (NT) och silltrut (NT) födosöker i parken. Någon insektsinventering har inte gjorts, men med tanke på flera intressanta fynd från Kristineberg är det troligt att några eklevande rödlistade arter även kan förekomma här.

Ur naturvärdessynpunkt är den tänkta platsen olämplig att exploatera och förändra pga. de höga natur- och kulturvärden som förekommer knutna till de grova lövträden. Det finns däremot möjligheter att minska de negativa konsekvenserna och kompensera för den påverkan som kommer att ske. Rekommendationer och hänsynstagande vid fortsatt planering av Fredhällsparken och dess omgivning är att bevaran av så stor del av grönområdena som möjligt med särskild hänsyn till grova ekar och andra ädellövträd. Om fotbollsplanen byggs som planerat kommer alltså ett antal ekar och andra ädellövträd inte kunna stå kvar. En utredning huruvida dessa kan flyttas har gjorts, vilket innefattat en riskbedömning och kostnadsanalys. Både flytt av träd och annan kompensation kan i första ske i områdets närhet, men i andra hand på annat håll i staden. Kompensationen bör stå i relation till påverkan avseende den ekonomiska värderingen, kostnad vid flytt av träd samt till de naturvärden som försvinner. Många grova ekar finns alltså sammanfattningsvis i Fredhällsparken och även på andra platser i Fredhäll. Inte så många grova ekar av den dignitet som i t.ex. Kristinebergs slottspark, men några ekar och andra ädellövträd har mycket högt skyddsvärde. Träden är dessutom viktiga för kontinuitet och spridning, inte minst i Fredhällsparken.

Den dominerande naturtypen av blandade ädellövmiljöer är av intresse för spridning av arter. Hela Kungsholmens ädellövmiljöer i större parker och utmed stranden, utgör ekologiska värdekärnor och viktiga delar i det ekologiska nätverket. Vägbarriärer i området utgörs främst av Essingeleden i öster och Drottningsholmsvägen i norr, vilken avskiljer Fredhällsparken från den kommunala grönsstrukturen i form av ek- och ädellövmiljöer i Kristineberg. Det finns däremot goda spridningsmöjligheter söderut genom Rudbecksparken, ner till vattnet. Högsta naturvärdena finns i Fredhällsparken, ner under Tranebergsbron och utmed Fredhällsklipporna på södra sidan. Även Rudbecksparken har höga värden och fr.a. potentiella värden.

Kartan visar naturvärdesbedömningen för området. Se naturvärdesbedömning bilaga 1

Spridningsanalys för ädellövmiljöer, utförd med verktyget med Matrixgreen. De viktigaste ekologiska sambanden finns utmed stränderna, representerat av rödmarkerade områden. Spridningsvägen genom Fredhällsparken mot Kristineberg är sämre pga. vägbarriärerna norr om parken. Med Fredhällsparken som utgångspunkt finns dock goda spridningsmöjligheter söderut genom Rudbecksparken, och västerut ner till vattnet, vilket syns genom de blå nätverkslänkarna. Bilden kan därför bli något missvisande och färgen på Rudbecksparken skulle möjligen bli gul.

FOTBOLLSPLAN I FREDHÄLLSPARKEN - Ekologiska värden och befintliga träd

Klassificering av skyddsvärda träd, naturvårdsverkets definition

- Utredningsområde för träd
- Område/träd som påverkas av bollplan med kringbyggnader
- Läge för fotbollsplan
- Klass 1.
Särskilt skyddsvärda träd
- Klass 2.
Skyddsvärda träd
- Klass 3.
Värdefullt träd
- Potentiellt värdefullt träd

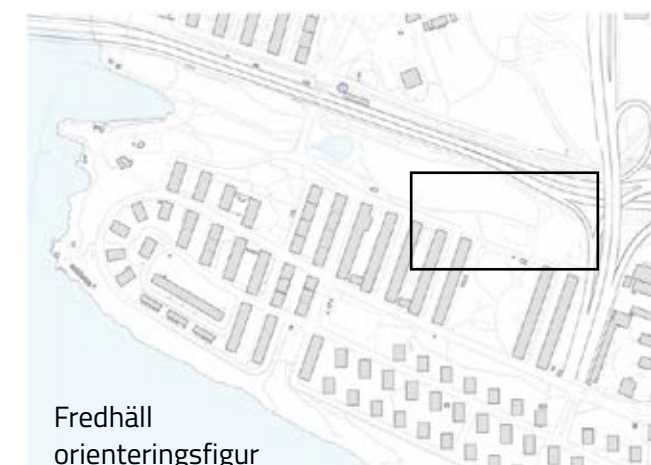
Nr, Art

1. skogsek -Quercus robur
2. skogslönn -Acer platanoides
3. skogslönn -Acer platanoides
4. skogsek -Quercus robur
5. skogsalm -Ulmus glabra
6. skogslönn -Acer platanoides
7. hagtorn -Crataegus monogyna
8. hagtorn -Crataegus monogyna
9. hängalm -Ulmus glabra 'Camperdownii'
10. hagtorn -Crataegus monogyna
11. blodlönn -Acer platanoides 'Schwedleri'
12. skogslönn -Acer platanoides
13. blodlönn -Acer platanoides 'Schwedleri'
14. blodlönn -Acer platanoides 'Schwedleri'
15. skogsek -Quercus robur
16. skogslönn -Acer platanoides
17. skogslönn -Acer platanoides
18. skogsek -Quercus robur
19. ask -Fraxinus excelsior
20. flikbladig björk -Betula pendula. f. Laciniata
21. flikbladig björk -Betula pendula. f. Laciniata
22. blodlönn -Acer platanoides 'Schwedleri'
23. blodlönn -Acer platanoides 'Schwedleri'
24. skogslönn -Acer platanoides
25. skogslönn -Acer platanoides
26. ask -Fraxinus excelsior
27. skogsek -Quercus robur
28. skogsalm -Ulmus glabra
29. skogsek -Quercus robur
30. skogsek -Quercus robur
31. skogsek -Quercus robur
32. skogsek -Quercus robur
33. hägg - Prunus padus

34. skogsek -Quercus robur
35. skogsek -Quercus robur
36. skogsek -Quercus robur
37. skogsek -Quercus robur
38. skogsek -Quercus robur
39. skogslönn -Acer platanoides
40. skogslönn -Acer platanoides
41. kinesisk poppel - Populus simonii
42. flikbladig björk -Betula pendula. f. Laciniata
43. fågelbär - Prunus avium
44. skogsek -Quercus robur
45. fågelbär - Prunus avium
46. fågelbär - Prunus avium
47. skogsek -Quercus robur
48. vårtbjörk -Betula pendula

49. vårtbjörk -Betula pendula
50. vårtbjörk -Betula pendula
51. vårtbjörk -Betula pendula
52. vårtbjörk -Betula pendula
53. vårtbjörk -Betula pendula
54. vårtbjörk -Betula pendula
55. vårtbjörk -Betula pendula
56. rysk lönn -Acer tataricum
57. vårtbjörk -Betula pendula
58. skogsalm -Ulmus glabra
59. skogsalm -Ulmus glabra
60. skogsalm -Ulmus glabra
61. skogsalm -Ulmus glabra
62. rysk lönn -Acer tataricum
63. rysk lönn -Acer tataricum

SKYDD AV TRÄD

Text är utdrag ur PM Fredhällsparken, Skydd för träd vid byggnation av fotbollsplan i Fredhällsparken, Örjan Stål Viös AB, bilaga 2

Undersökningar gällande möjliga förutsättningar till skydd och bevarande av träd i Fredhällsparken vid planering av en 11-spels fotbollsplan har påbörjats genom fältstudier av Örjan Stål samt trädsspecialist Tom Braam från firma Opitz i Tyskland. Utifrån två fältbesök har en översiktlig bedömning gjorts till förslag och rekommendationer för hur träd kan skyddas och bevaras i samband med byggnation av planerade fotbollsplan. Det bilagda PM:et kommer att utgöra underlag för en fortsatt diskussion gällande framtagande av arbetsmetodik och teknik av möjliga åtgärder för att kunna bevara så många som möjligt av de träd som anses vara skyddsvärda och som kommer att påverkas vid en framtida byggnation av fotbollsplanen.

Förutsättningar

Vid områden där fotbollsplanen kommer att placeras med tillhörande servisbyggnader och infrastruktur kommer det vara mer eller mindre omöjligt att bevara träd på befintlig plats. Vid dessa områden är att det enda realistiska alternativet att kunna bevara träd genom att de flyttas till annan plats inom området. Trädflyttning som bevarandeåtgärd är en välbeprövad metod som har använts under en lång tid, främst i Mellan- och Sydeuropa, men även i Sverige finns många goda exempel. För att ett träd ska vara lämpligt att flytta ska det ha en kondition som möjliggör att trädet kan växa och utvecklas under en längre tid på en ny växtplats. Hos större träd ska man också utföra en mark- och rotkartering som underlag, för att kunna utföra en flytt med tillfredställande resultat.

För träd som kommer nära schakter kan åtgärder utföras som möjliggör att trädet kan sparas med så liten risk som möjligt för framtida vitalitets- eller konditionsförsämring. Som underlag för vilka skyddsåtgärder som bör sättas in krävs noggranna undersökningar gällande trädets kondition och vitalitet samt markförutsättningarna på platsen. För bästa resultat bör skyddskonstruktioner helst förberedas och upprättas innan själva entreprenaden påbörjas.

Flytt av träd

Det är alltid förenligt med risker att flytta ett stort träd innehållande flera fysiska moment, därför kan man aldrig garantera att man lyckas. Det bör dock nämnas

att det heller inte är riskfritt att plantera stora träd som har transporterats långt och där risken är stor att trädet inte får samma gynnsamma ståndortsförhållanden som det haft i plantskola. Nedan beskrivs mycket kortfattat tre metoder.

Oavsett vilken metod man väljer, så är det viktigaste att skötseln av trädet fullföljs. Studier från flytt och plantering av stora träd i Tyskland och USA har visat att bristande skötsel, och då främst i form av utebliven bevattning, är främsta orsaken till att man misslyckats med sin uppgift. I vissa fall kan det även vara motiverat att flytta träd även om chansen är mindre att de överlever en längre tid efter att de flyttats. Sådana motiv kan vara av historiska eller ekologiska aspekter och bör ej underskattas.

Alternativ 1 Flytt med hjälp av specialmaskiner anpassade för trädflytt. Bedöms kunna flytta träd med ett stamomfång på upptill 110 cm. Upptagning och flyttning sker i ett moment med samma maskin.

Alternativ 2 Flytt med hjälp av mobilkran med en lyftkapacitet på 100-200 ton (se figur till höger). Bedöms kunna flytta träd med ett stamomfång på >100 – 180 cm. Upptagning och flyttning sker i ett moment med samma maskin. Eventuellt kan transport med specialanpassad lastbilstrailer vara nödvändig.

Alternativ 3 Trädet flyttas genom att den dras till den nya växtplatsen på en plåt eller i en inkapslad låda, alternativt sätts på en specialanpassad trailer. Bedöms kunna flytta träd med ett stamomfång på >200 cm, där vikten kan vara över 200 ton. Upptagning och flyttning sker i flera moment med flera olika maskiner och teknisk utrustning.

I planen illustreras en preliminär bedömning av vilka träd som är möjliga att flytta och i förteckningen listas rekommenderad åtgärd. Vidare utredningar av dessa träd krävs innan man säkert kan fastställa att en flytt är möjlig, t ex får träden inte stå på berg.

Ytterligare undersökningar innan träd kan flyttas:

- Picusmätning utförs för att upptäcka ev svagheter i trädet som hålrum och rötangrepp som kan hindra en flytt
- Geologisk undersökning
- Provgrävning för att se rotsystemets utbredning. I samband med provgrävning görs också förberedelse för flytt.

nr 19

Stor ask mitt i parkens siktlinje från dammen mot öster.

nr 29+30 till vänster och nr 19 till höger.

nr 29+30. Quercus robur, skogsek. Dubbelstammig.

nr 35, 34 och 32. Quercus robur, skogsek. vy från nv.

nr 9. Ulmus glabra 'Camperdownii' - hängalm. Stort upplevelse- och lekvärde

Trädflytt med lyftkran, Holland 2006.

FOTBOLLSPLAN I FREDHÄLLSPARKEN - Skydd av träd

Preliminär bedömning skydd av träd

— Område/träd som påverkas av bollplan med kringbyggnader

— Läge för fotbollsplan

Flyttas

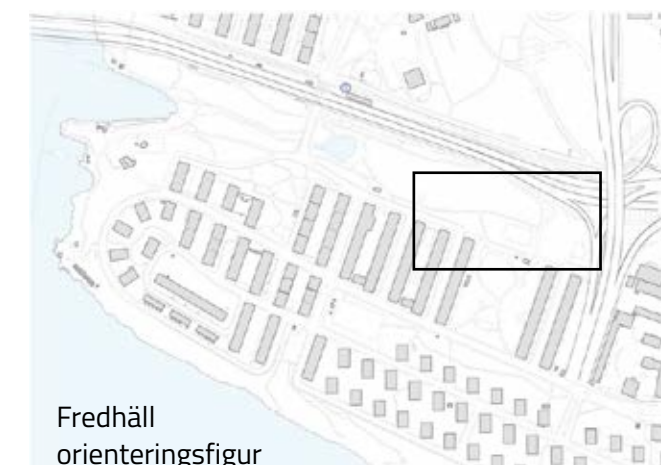
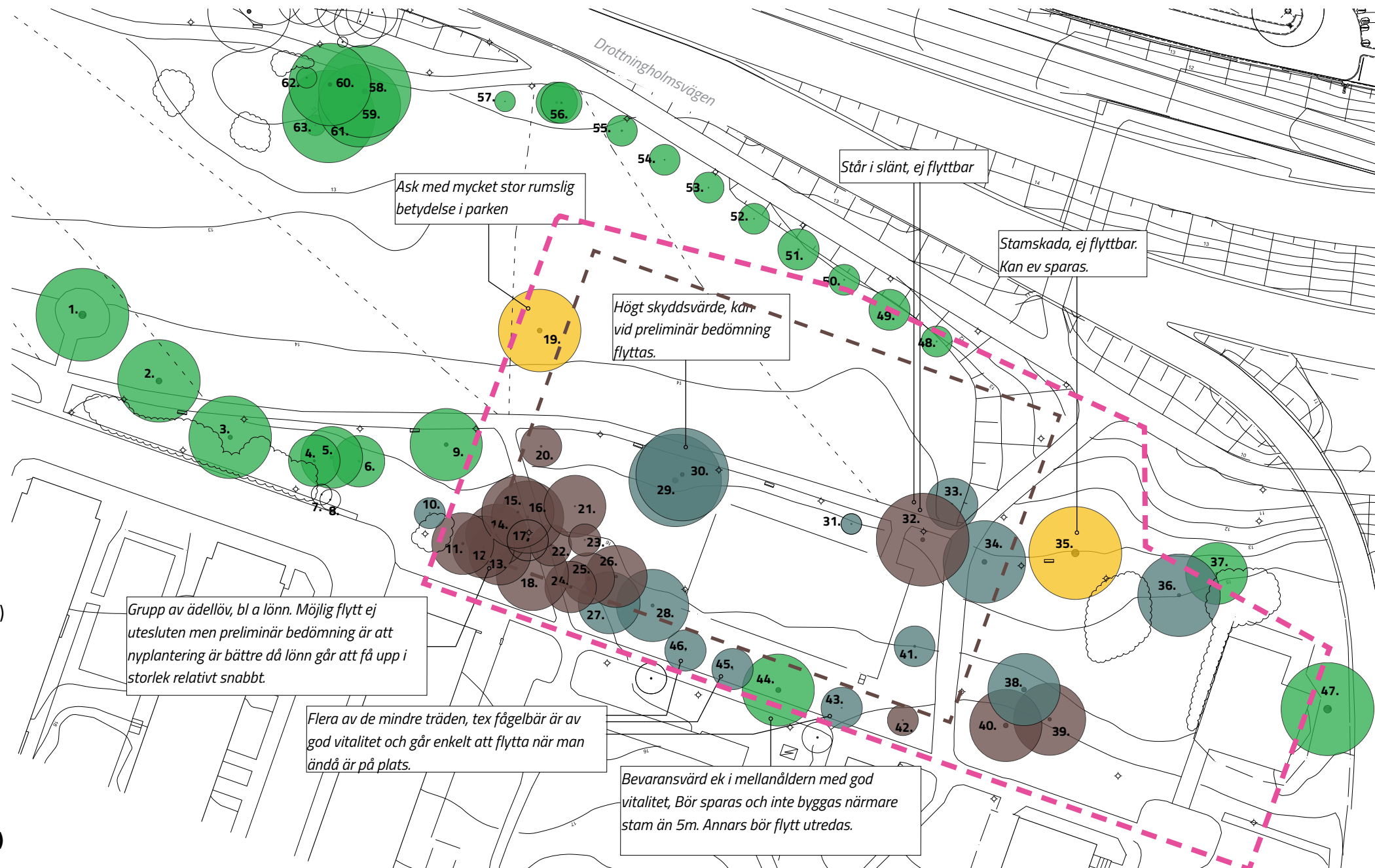
Sparas/Skyddas

Sparas om möjligt

Fälls

Nr, Art och Åtgärdsrekommendation (skyddsvärde)

1. skogsek	Avspärning/inhägnad (1)
2. skogslönn	Avspärning/inhägnad (3)
3. skogslönn	Avspärning/inhägnad (3)
4. skogsek	Avspärning/inhägnad
5. skogsalm	Avspärning/inhägnad (3)
6. skogslönn	Avspärning/inhägnad (3)
7. hagtorn	Avspärning/inhägnad
8. hagtorn	Avspärning/inhägnad
9. hängalm	Avspärning/inhägnad, markvitalisering (3)
10. hagtorn	Flytt alt. 1? (4)
11. blodlönn	Sparas ej (3)
12. skogslönn	Sparas ej (3)
13. blodlönn	Sparas ej (4)
14. blodlönn	Sparas ej (4)
15. skogsek	Ej flyttbar, sparar ej (4)
16. skogslönn	Sparas ej (3)
17. skogslönn	Sparas ej
18. skogsek	Ej flyttbar, sparar ej (4)
19. ask	Sparas om möjligt, annars utreds flytt (1)
20. flikbladig björk	Sparas ej
21. flikbladig björk	Sparas ej
22. blodlönn	Sparas ej
23. blodlönn	Sparas ej
24. skogslönn	Sparas ej
25. skogslönn	Sparas ej
26. ask	Sparas ej (3)
27. skogsek	Flytt alt. 1? (4)
28. skogsalm	Flytt alt. 1? (2)
29. skogsek	Flytt alt. 3, markvitalisering (1)
30. skogsek	Flytt alt. 3, markvitalisering (1)
31. skogsek	Flytt alt. 1
32. skogsek	Ej flyttbar, sparar ej (2)
33. hägg	Flytt alt. 1? (4)
34. skogsek	Flytt alt. 2, markvitalisering (3)
35. skogsek	Spontning, inkapsling, markvitalisering (1)
36. skogsek	Flytt alt. 2, markvitalisering (4)
37. skogsek	Avspärning/inhägnad (4)
38. skogsek	Flytt alt. 2, markvitalisering (4)
39. skogslönn	Sparas ej (3)
40. skogslönn	Sparas ej (3)
41. kinesisk poppel	Flytt alt. 1
42. flikbladig björk	Sparas ej
43. fågelbär	Flytt alt. 1 (4)
44. skogsek	Spontning, inkapsling, markvitalisering (2)
45. fågelbär	Flytt alt. 1 (4)
46. fågelbär	Flytt alt. 1 (4)
47. skogsek	Spontning, inkapsling, markvitalisering (1)
48. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
49. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
50. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
51. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
52. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
53. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
54. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
55. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
56. rysk lönn	Avspärning/inhägnad
57. vårtbjörk	Avspärning/inhägnad
58. skogsalm	Avspärning/inhägnad (4)
59. skogsalm	Avspärning/inhägnad (3)
60. skogsalm	Avspärning/inhägnad (2)
61. skogsalm	Avspärning/inhägnad (1)
62. rysk lönn	Avspärning/inhägnad
63. rysk lönn	Avspärning/inhägnad

BULLER

Ljudmiljö i Fredhällsparken idag

Text är utdrag ur 11-mannaplan till Fredhällsparken, konsekvensanalys för parkmiljö och buller till bostäder, LN Akustikmiljö, bilaga 3

En bullerkartläggning av parken gjordes mellan kl. 12 och 15, fredagen den 12 juni 2015 av LN Akustikmiljö AB. Totalt 21 punkter valdes ut i ett rutnät över den delen av parken som anses vara betydelsefull för, eller bli påverkad av fotbollsplanen ur bulleraspekt. Bullerimmission sker framförallt från Drottningholmsvägen och Essingeleden.

Bullerkartläggningen visar att parken i allmänhet har ekvivalenta ljudnivåer som överstiger 60 dB under dagtid. Topografin och den bullerskärm som finns uppställd mot Drottningholmsvägen ger visst bullerskydd in i parken från vägen men ljudnivåerna är fortfarande överstigande en rekommendation från Naturvårdsverket att tätbygdsnära parker bör ha dygnsekvivalenta ljudnivåer understigande 55 dB(A).

En ytterligare påverkan på ljudmiljön i parken är flygbuller från Bromma flygplats. Det förekommer flertalet lågt passerande flyg över parkområdet under dagtid som ytterligare påverkar den upplevda störningen och de dygnsekvivalenta ljudnivåerna. Dessa överflygningar har inte tagits hänsyn till vid bullerkartläggningen.

De två hus som står uppställda närmst Essingeleden är framförallt påverkade av bullret från den vägen. Essingeleden har en bullerskärm mot parken vilket minskar ljudimmissionen. Väster om de två högra husen mot Essingeleden är det framförallt Drottningholmsvägen som dominerar ljudimmissionen i parken. Genom att öka höjden och omfattningen av bullerskärmen mot Drottningholmsvägen bör därför en stor del av parken kunna få förbättrad ljudmiljö.

Bullerpåverkan av fotbollsplan

Ljudnivåer som förekommer på fotbollsplaner går inte med säkra metoder att modellera då det är starkt beroende av vem eller vilka som nyttjar anläggningen och vilken aktivitet som förekommer. Under förutsättning att fotbollsplanen alstrar ljud motsvarande de som mätts upp vid tidigare undersökta fotbollsplaner kan följande punkter ses som konsekvens:

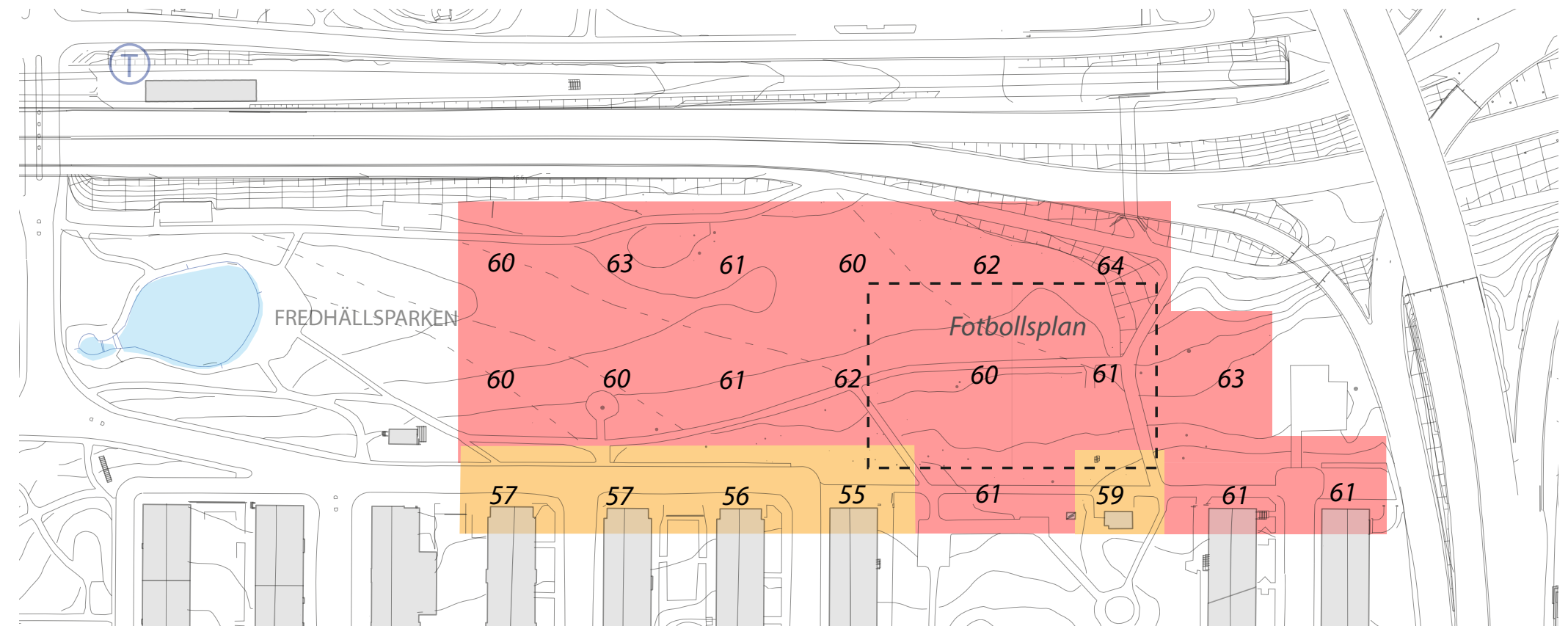

Illustration över bullermättningsresultatet enligt bilaga 3.

- Impulsjud och höga skrik är tydligt hörbara för parkbesökare i den östra delen av parken och de boende på grund av dess skilda karaktär från bakgrundsbullret i parken.
- Fotbollsplaner kan ofta användas sent in på kvällen. Eftersom trafikljudet minskar på kvällstid kommer även aktivitet på fotbollsplanen att vara speciellt framträdande vid dessa tidpunkter.
- Den ekvivalenta ljudnivån från störningen på 15 meters avstånd från fotbollsplanen vid aktivitet ligger i paritet med trafikbullret. Inom detta avstånd från fotbollsplanen kan därför störning för parkbesökare och boende bli något ökad.

Slutsats

I dagsläget är ljudimmissionen i östra delen av parken från trafiken så pass hög att det kan argumenteras för att den delen av parken skulle fungera bättre för sportaktivitet än vad det gör för parkvistelse. Detta på grund av att man vid sportaktivitet oftast är mindre känslig för externt buller samt endast vistas under kortare perioder i miljön.

En fotbollsplan i parken kommer dock vara hörbar av parkbesökare och boende och därför finns behov av att utforma fotbollsplanen för att så lite som möjligt skapa störning.

Exempelvis kan en bullerskärm placeras bakom läktare, mot bostadshusen. Skärmen kommer då minska trafikljudet för de nedre våningsplanen i husen närmst fotbollsplanen samtidigt som de skyddas från aktivitetsljud från planen och rop från läktarplats. Skärmning mot husen kan byggas i genomskinligt material tex glas/plexi för att öka sikten. Öppningar för passager är även möjliga utan att avsevärt försämra bullerskärmingen. Skärmen bör även täcka fotbollsplanens västra del så för att minska bullerbidrag från fotbollsplan till parkens övriga delar.

--- Fotbollsplan

Buller (dB(A))

	60-65
	55-59
	50-54 (ingen mätning kom ner på denna nivå)

FOTBOLLSPLAN I FREDHÄLLSPARKEN - bullermätning

SAMMANFATTNING**Kulturhistoriska värden**

Hela Fredhäll är utpekad som ett kulturhistoriskt värdefullt område av Stockholm stadsmuseum

Markhistoriska värden - Ekarna, asken och till stor del landskapsformen är spår som finns kvar från tiden före 1930.

Samhällshistoriska värden – tidstypisk stadsdel med hus i park. Fredhällsparken var en av de första parkerna som utformades i det som senare kom att kallas för Stockholmsskolan och har bibehållna intentioner och innehåll.

Parkarkitekturhistoriska värden – representant för Stockholmsskolan. Idag är detta ett betydande kulturarv.

Ekologiska Värden

Fredhällsparken är ett ekologiskt särskilt betydelsefullt område både med avseende på enskilda skyddsvärda träd och som viktig länk i spridningsstråken för Kungsholmens ädellövsmiljöer.

De ekologiska värdena behöver sättas i ett helhetsperspektiv för hela Kungsholmen och de stora exploateringar som pågår i Kristineberg.

Parkvärden

Fredhällsparken är en del i ett parkstråk som löper över hela Kungsholmen till Rålambshov och Norrmälarstrand

Fredhällsparken innehåller miljöer för både vila, rörelse, umgänge och lek. Den planare ytan i öster används relativt flitigt för spontanaktiviteter som brännboll, fotboll och frisbeegolf. Den tydliga strukturen i parken gör det svårt med ändringar i de centrala delarna som kan påverka landform och siktlinjen österut. Parken har slumrande delar med stor potential för höga parkvärden.

Prövad placering av fotbollsplan

Den prövade placeringen tar så stor hänsyn som möjligt till Fredhällsparkens grundstruktur och vistelsevärden där det är möjligt att integrera fotbollsplanen i parken på ett relativt bra sätt med parkens karaktär bibehållen intakt i den västra delen. Planen bör då placeras så långt mot Essingeledspåfarten som det går. Här är parken redan störd i o m Essingeleden. Åtgärder för buller, förbättring av den östra kopplingen till Kristineberg och parkstråkets förlängning under Essingeleden liksom aktivering av andra delar av Fredhällsparken är dock nödvändiga för att kompensera för de ytor som tas i anspråk och för ta om hand direkta konsekvenser av fotbollsplanen. Utformningen behöver också ta stor hänsyn till de kulturhistoriska värdena på platsen.

Placeringen får dock stora konsekvenser för platsens naturvärden då ett flertal av parkens skyddsvärda träd står här. Det finns också risk att man bryter det spridningsstråk som går från Fredhällsparken via Rudbecksparken ner till vattnet. Det blir då viktigt att så långt det är möjligt flytta de träd som går att flytta och att försäkra sig om att nödvändiga kompensationsåtgärder följer med genom hela processen.

Identifierade risker

- **Skyddszon** mot Essingeleden - nya direktiv ska komma och det råder viss osäkerhet kring avståndskrav och/eller anra skyddsåtgärder.
- **Berg** - ingen geoteknisk undersökning utförd. Risk för berg vid 11-spelsplanens föreslagna placering.
- **Ledningar** - Ledningar kommer att påverkas vid föreslagna placering.
- **Ökad avskärmning** och försämrad trygghet i passagen under Essingeleden vid de markförändringar planens placering innebär.
- ändrad/ökad **bullerstörning** för boende
- **Ekologiska samband** - försämring av ekologiska samband.
- **Minskad plats för spontanidrott** - Då den prövade placeringen tar i anspråk en yta som används aktivt för spontanidrott och andra aktiviteter kan en ny yta för spontanidrott behöva identifieras.
- **Trädflytt** - en lyckad trädflytt är helt beroende av rätt efterskötsel och vattning.

TILLVARATA OCH UTVECKLA

Nedan sammanfattas värden som är viktiga att förhålla sig till vid förändringar i parken samt identifierade utvecklingsbehov för parken.

Karaktärsgivande element

- Sänkan - öppet parkrum, gräs
- Högre delar - Träd med stort inslag av ädellöv och större buskar ger inramningen till gräsytan.
- Gångvägar följer de högre delarna i gränsen mellan träden och den öppna ytan.
- Siktlinjen öst-väst
- Dammen och bäckfåran som kopplar ihop parkens finrum med tranebergssund.
- Tillvarata och värna parkens markform. Förändringar får inte förvanska Stockholmsskolans stilideal.

Stärk entréplatser och knutpunkter

- Förtydliga sammanhängande parkstråk och kopplingar till angränsande parker och områden som Kristineberg och Konradsberg. Miljön i de trafikkonstruktionspräglade länkarna kan och bör höjas.
- Tydliggör och utveckla entréplatser och strategiska knutpunkter, både för att stärka identitet och förbättra orienterbarhet.

Stråk och flöden

- Sammanfoga parken över Nordenflychtsvägen.
- Stråk inom parken bör ses över om ev en förstärkning av flödet SÖ-NV behöver/kan göras.
- Stråken i parkens östligaste del med länk passager under Drottningholmsvägen och Essingeleden är komplicerad både flödesmässigt och höjdmässigt. Konflikten mellan cyklister och gående i det prioriterade gångstråket bör ses över liksom en ny lösning för kopplingen till Kristineberg bör sökas. Kan man ta sig över istället för under Drottningholmsvägen?

Ekologiska samband och lokala värden, träd

- Bevaka spridnings samband via Rudbecksparken
- Träd som flyttas placeras i möjligaste mån där de både stärker spridningssamband i parken och stärker den befintliga rumsliga avgränsningen av parkrummet.
- Bevaka kompensationsåtgärder för de träd som ej kan flyttas eller sparas.
- Vårda ekmiljön väster om Nordenflychtsvägen

Tydliggör områdets och parkens historia

- Ett medvetet förhållningssätt till områdets tidigare historia och funktion kan ta sig nya uttryck och ge en historisk förankring i tillkommande strukturer och bebyggelse tillägg.
- Förändringar bör ske med beaktande av de kulturhistoriska värdena.

Ljudmiljön

- Åtgärder för buller från Drottningholmsvägen behöver göras för att komma ner i rekommenderade nivåer. En högre skärm mot Drottningholmsvägen skulle komma hela parken till godo.
- Åtgärder för buller från fotbollsplanen till bostäder behöver göras. bevaka att dessa inte försvårar spridningssamband via Rudbecksparken.

Belysning och trygghet

- Generell översyn av parkens belysning bör göras
- Åtgärder för att öka tryggheten behöver göras främst längs cykelvägen längs Drottningholmsvägen och passagerna under Drottningholmsvägen och Essingeleden som idag är avskärmade och kan upplevas otrygga. Särskilt problematiskt är tunneln till Kristineberg. Denna punkt påverkas direkt av planens placering i o m att marken höjs väsentligt mot stråket vilket ökar avskärmningen från parken.

Utvecklingsområden

- Ett antal områden inom parken har identifierats där åtgärder är nödvändiga eller där stor potential finns för höga parkvärden. Dessa områden är lämpliga att studera vidare i nästa skede för att identifiera möjligheter för parken och kompensationsåtgärder för de parkvärden och den yta som fotbollsplanen tar i anspråk.

TILLVARATA OCH UTVECKLA - Sammanfattning

TECKENFÖRKLARING

- Tillvara ta viktiga visuella samband
- Stärk entréplatser och knutpunkter
- Tillvara ta områdets kulturmiljöer och förhistoria
- Slyröjning
- Dominerande dalstråk
- Befintlig bebyggelse
- Förstärkt bullerskydd
- Utvecklingsområde
- Utveckla platsbildning, sammanfoga parken
- Rumslig avgränsning vegetation
- Föreslagen projektområdesgräns

KÄLLOR

Arkiv / Digitala källor

Bebyggelseregistret, Riksantikvarieämbetet
Stadsarkivet; Stockholm. (Fd Parkavdelningen vid
Stockholms stads gatukontors arkiv med handlingar
från 1850-1971.

Stadsbyggnadsexpeditionen/Arkiv Tekniska nämnd-
huset

Digitala Stadsmuseet

Stockholmskällan

Stockholm Vatten AB, e-arkivet

Tryckta

Asker, Bertil, *Stockholms parker : innerstaden*, Stock-
holmia förlag, 2007

Cykelplan 2012

Johansson, Klara, *Kultuhistorisk bedömning av parker och
grönområden: en metodutveckling*,

Kulturmiljöenheten, Stockholms stadsmuseum, Stock-
holm, 2011

Cykelplan 2012. Stockholms stad, 2012.

Den gröna promenadstaden - En strategi för utveck-
lingen av Stockholms parker och natur. Samrådsun-
derlag juni 2012.

Parkplan Kungsholmen, Kungsholmens stadsdelsför-
valtning och Trafikkontoret, mars 2008.

Promenadstaden, Översiktsplan för Stockholm,
antagen av kommunfullmäktige 15 mars 2010.

Sociotophandboken, Planering av det offentliga uter-
ummet med Stockholmarna och sociotopkartan, Stads-
byggnadskontoret, augusti 2003.

Sociotopkarta del 1, Stadsdelsområde Kungsholmen,
Stockholm stad, april 2003.

Stockholms parkprogram: handlingsprogrammet 2005-
2009 för utveckling och skötsel av Stockholms parker
och natur : godkänt av Kommunfullmäktige 2006-01-
23, Markkontoret, Stockholm, 2006

Otryckta

Kartunderlag från Stockholm stad, digitalt material:

Baskarta 2015-09-04

Ortofoto uttaget 2015-09-04, fotograferat 2014

Tjänstutlåtande, ExpIN Dnr E2013-513-01908 mfl.
2013-11-20

Utdrag ur protokoll, fört vid Fastighetsnämndens sam-
manträde 2013-10-12, §16

